

แนวคิด

“มนุษยนิยม”

เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง

กาญจนा แก้วเทพ

คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

‘ข้อเขียนชิ้นนี้เป็นความพยายามที่จะสำรวจดูแนวคิด “มนุษยนิยม” (Humanism) ที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนของนักคิดสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองซึ่งในที่นี่ การจัดประเภทของนักคิดในสำนักนี้จะครอบคลุมอย่างกว้างขวางที่สุด นับตั้งแต่ คาร์ล นาร์กซ์ นายนึงนักเศรษฐศาสตร์การเมืองรุ่นปีจุบัน เช่น ปอล ชาร์ต (Jean-Paul Sartre), โรเจอร์ การอดี้ (Roger Garaudy), อีริก ฟรอม์ (Eric Fromm), เฮอร์เบิร์ต มาคุเชอ (Herbert Marcuse) และนักคิดในยุโรปตะวันออกอีกหลายท่านที่จะได้กล่าวถึงต่อไป เช่น อาดัม ชาฟ (Adam Schaff), คาเรล โคซิก (Karel Kosik), มิฮาโล มาრ์โวิก (Mihailo Markovic) เป็นต้น

การค้นหาทัศนะแบบ “มนุษยนิยม” ในแนวความคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นเรื่องค่อนข้าง

ใหม่และเป็นเรื่องค่อนข้างยาก¹ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเมืองของเมืองที่ไม่สู้จะให้ความสนใจที่จะหันไปประดิษฐ์ “มนุษยนิยม” ขึ้นมาพิจารณาศึกษาให้เป็นเรื่องเป็นราว (เพียงจะมาในยุคหลังทศวรรษ 1950 นี้เองที่นักเศรษฐศาสตร์การเมืองบางกลุ่มเริ่มหันมาสนใจเรื่องราวดังกล่าวอย่างจริงจัง)² และที่สำคัญไปกว่านั้น ก็คือ การเสนอภาพพจน์ของเศรษฐศาสตร์การเมืองให้ปรากฏต่อสายตาสาธารณะนั้น ดูเหมือนจะทำให้เศรษฐศาสตร์การเมืองถูกมองเป็นเรื่องที่ตรงกันข้ามกับหลักการมนุษยนิยมไปเลยทีเดียว

อนึ่ง แนวคิดเรื่อง “มนุษยนิยม” เป็นแนวคิดที่มีลักษณะกว้างขวางอย่างยิ่ง สามารถตีความออกไปได้หลายนัย สามารถแปรไปเป็นการปฏิบัติได้หลายรูปแบบ สำหรับ “มนุษยนิยม” เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นก็อาจจะมีหลักการพื้นฐาน หรือองค์ประกอบบางประการที่คล้ายคลึงหรือร่วมกันกับสำคัญดังนี้ ๆ แต่ก็มีลักษณะบางประการหรือวิธีตีความหมายที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ดัง

นั้น ในการพิจารณาแนวคิด “มนุษยนิยม” เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองนี้จะทำการเทียบเคียงกับการตีความจากสำนักอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้เห็นลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างได้ชัดเจนขึ้น

ความสนใจในแนวคิด “มนุษยนิยม” จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ต้นกำเนิดของแนวคิด “มนุษยนิยม” ก็คือความสนใจในการตั้งคำถามเกี่ยวกับมนุษย์และความสำคัญของมนุษย์ในชั้นกรุงโรม ที่ได้แก่บรรดาคำามที่ว่า คนเรามาจากไหน มนุษย์เราเป็นใคร เรากำลังจะไปที่ไหน ความหมายของการมีชีวิตของมนุษย์คืออะไร เป็นต้น ความสนใจที่จะตั้งคำถามแบบดังกล่าวในมีมาเป็นเวลานานแล้ว ส่วนที่เห็นได้ชัดที่สุดก็คือบรรดาคำสอนในลัทธิศาสนาต่าง ๆ ที่มีอายุยืนยาวมาไม่น้อยกว่า 2,500 ปีมาแล้ว แนวคิดมนุษยนิยมในศีกโลกตะวันตกปรากฏให้เห็นตั้งแต่ในสมัยยุคกรีก ในประชุมของสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ในยุคเรือง (Enlightenment) ตั้งแต่歌ethe (Goethe) มาจนถึงมาร์กซ์ เมื่อจักราชทั้งปัจจุบันนี้ นักคิดที่มีแนวทางมนุษยนิยมก็ยังปรากฏตัวอยู่ในวิชาการแขนงต่าง ๆ เช่น เนอทัล รัสเซล, อัลเบิร์ต กาลู, อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ เป็นต้น

¹ เมื่อจากกรีกหรือฝรั่งเศสคิดเรื่อง “มนุษยนิยม” ในแวดวงเศรษฐศาสตร์การเมืองขึ้นมาใหม่นั้นเพิ่งจะกระทำกันอย่างจริงจังเมื่อราษฎรธรรม 1950 นี้เอง ทำให้งานกันคืบ้าวที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของ “มนุษยนิยม” เช่น เสรีภาพ ความเท่าเทียม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ฯลฯ ยังอยู่ในขั้นเริ่มด้านเป็นส่วนใหญ่ และในข้อเทียนชั้นนี้ ผู้เขียนยังคงมีความสนใจในงานนี้อย่างมาก

² รายา ดูนเยฟสกายา (Raya Dunayevskaya) ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การบวชตัว 1956 ในสังกาวีได้เปลี่ยนสภาพของมนุษยนิยมเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองจากการที่อยู่ในระดับข้อถกเถียงกันทางวิชาการมาเป็นปัญหาความเป็นความตายอย่างแท้จริง หลังจากนั้นเหตุการณ์ “ดอกไม้ร้อยดอกบานประจำ” ในปีนั้นก็ยิ่งทวีความเข้มข้นต่อปัญหามนุษยนิยมในเศรษฐศาสตร์การเมืองมากขึ้น จนในปี 1958-1961 การปฏิวัติในอัฟริกาที่ได้เป็นประจักษ์พยานดоказว่าอีกรั้งหนึ่งว่า ประชญาที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงสังคมจะต้องเป็นมนุษยนิยม

เรารожจะอธิบายความยืนยงคงกระพันของแนวคิดนุ่มนิยมได้ว่า เกิดขึ้นเนื่องจากสภาพความเป็นจริงที่ว่า ตลอดช่วงระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์นั้น มนุษยชาติยังคงถูกบ่อมนุ่มนิยม ในปัญหาเรื่อง “ความเป็นมนุษย์” อุบัตตลอดเวลา ลักษณะของการบ่อมนุ่มนั้น ที่เห็นชัดเจนในยุคสมัยปัจจุบันมีอยู่ใน 2 ด้าน ด้านแรก มาจากสภาพสังคม จุดทางกรรมที่มีลักษณะการบ่อมนุ่มการดำรงอยู่ด้านจิตวิญญาณของมนุษย์ ในมิติของชีวิตจิตใจ มนุษย์สมัยใหม่มีปัญหาระดับความเปลกแยก³ คนยุคปัจจุบันเริ่มกล้ายากพาณิชย์เป็นมนุษย์ผู้บริโภค (homo consumens คือการมีชีวิตอยู่เพียงเพื่อจะบริโภค) มนุษย์เริ่มกล้ายเป็น “วัตถุขึ้นหนึ่ง” ท่านกลางวัตถุสิ่งของชั้นอื่น ๆ ในสังคม ชีวิตของมนุษย์ถูกนำมารับใช้ผลประโยชน์ของรัฐและการผลิตทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับสิ่งของอื่น ๆ ด้านที่สอง ได้แก่ การบ่อมนุ่มการดำรงอยู่ทางด้านกายภาพ ด้านร่างกาย เช่น การแข่งขันกันสร้างสมรรถนะนิวเคลียร์เพื่อทำลายล้างกันของอภิมหาอำนาจอันเป็นอันตรายต่อชีวิตของประชากรโลกส่วนใหญ่ เป็นต้น

การบ่อมนุ่มทั้งสองด้านได้ปลูกความสนใจของผู้คนทั้งหญิงทั้งชาย ทั้งนักเทคโนโลยี การศึกษา นักวิทยาศาสตร์ฯลฯ ให้หันมาสนใจที่จะต่อสู้แก่ในป้องกันภัยตระหง่านที่บ่อมนุ่มความเป็นอยู่ของมนุษยชาติดังกล่าว ในการนี้ แนวคิดนุ่มนิยมที่เคยมีการ-

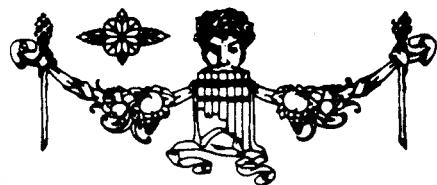
กิจทางประวัติศาสตร์มาแล้วในอดีต ก็อ เป็นแนวคิดที่ได้รับการเชิดชูขึ้นมา เพื่อคัดค้านบรรดาแนวคิดและสภาพความเป็นจริงที่ทำการสลดสภาพความเป็นมนุษย์ ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านลัทธิมนุษย์ลงเป็นทางของวัตถุในภาวะปกติสุข หรือการต่อต้านการทำลายล้างระบรรษ่าฟันชีวิตมนุษย์ให้ล้มตายเป็นผักปลาในภาวะสงครามกีตาม แนวคิดดังกล่าวในที่สุดก็ยังได้รับการรื้อฟื้นและฟื้นฟูมากยิ่งขึ้น ดังที่อาจจะกล่าวสรุปเป็นความสัมพันธ์ได้ว่า ยิ่งมนุษยชาติดึงดึงอยู่ในสภาพที่ถูกบ่อมนุ่มความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้นเท่าใด แนวคิด “มนุษย์นิยม” ก็ยิ่งได้รับการเชิดชูให้สูงเด่นยิ่งขึ้นทุกที

จุดร่วมและจุดต่างของแนวคิดนุ่มนิยมที่ปรากฏอยู่ในความคิดของนักปรัชญาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ทางอุบัติธรรม ๒ ข้อ ก็ คือ คำสอนแรกได้แก่ ความเชื่อฟันฐาน ที่เรามีต่อมนุษย์ นักคิดบางท่านก็เชื่อมั่นในธรรมชาติอันดีงามของมนุษย์ แต่บางท่านก็ไม่เชื่อ บางคนก็เชื่อมั่นในพระผู้เป็นเจ้า บางท่านก็ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้า อย่างไรก็ตาม ท่านกล่างความแตกต่างนี้ โดยส่วนใหญ่แล้ว นักคิดเกือบทุกท่านต่างก็มีความเชื่อร่วมกันว่า มนุษย์เรามีความต้องการที่จะพัฒนาความเป็นปัจจัยบุคคลให้บรรลุสู่ความสมบูรณ์สูงสุด และยังต้องการที่จะพัฒนาความเป็นหนึ่งใจเดียวกัน (harmony) และเอกภาพความเป็นสากล (universality) สูงสุดร่วมกัน กับมนุษยชาติทั่วโลก ความต้องการทั้งระดับปัจจุบัน บุคคลและระดับมนุษยชาตินี้ นักมนุษยนิยมเชื่อว่า มนุษย์เรามีความสามารถที่จะทำให้ความต้องการดังกล่าวในบรรลุผลได้

³ สำหรับแนวคิดเรื่อง “ความเปลกแยก” (alienation) นั้นได้มีการกล่าวไว้อย่างพอสมควรแล้วในแวงค์ทางนักเศรษฐศาสตร์เมืองไทย ในที่นี้จึงขอเพิ่มเติมสั้น ๆ เพียงว่าอันที่จริง เศเกลเป็นคนค้นพบปรัชญาเรื่องของความเปลกแยกของผู้คนในระบบสังคมที่บ่อมนุ่ม เศเกลเห็นว่า “สิ่งอื่น (otherness) ที่มีอยู่นอกตัวมนุษย์ (I) นั้น ทำให้จิตใจคนดังกล่าวแพชญ หน้ากับความเป็นจริงที่บ่อมนุ่มนิยม” ในขั้นต่อมา นาร์กซ์ได้มาขยายต่อว่า “สิ่งอื่น” นั้นก็คือ รูปแบบเฉพาะอย่างหนึ่งของความเป็นจริงที่เรียกว่า “ระบบทุนนิยม” นั่นเอง

สำหรับคำตามที่สอง เป็นคำตามที่ถูกเตียงกันเกี่ยวกับวิธีการ ที่จะช่วยให้ศักยภาพมนุษย์ได้พัฒนาถึงขั้นสูงสุด ด้วยปัจจัยที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ได้แก่ ปัมปัญหาที่พวgn กประญูในสมัยพื้นฟูกลัมป์วิทยา การพยาบาลที่จะค้นหาว่า จะต้องใช้วิธีการอันใด เเล้วที่จะทำให้ “ความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง” สามารถปลดปล่อยตัวเองออกจากภารกิจธุรกิจของเจ้าศักดินาและอำนาจใหม่ของเงินตราได้ และในอดีตที่ผ่านมา นักประญูเเละล่าท่านก็ได้นำเสนอวิธีการต่าง ๆ และบางท่านก็ได้ลงมือปฏิบัติการพร้อมกันไปด้วย เช่น เบคอน (Bacon) เสนอว่า วิธีการพัฒนาศักยภาพมนุษย์นั้น จำเป็นต้องมีการยกระดับความเจริญ ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ในขณะที่ แคนปานเนลล่า (Campanella) เห็นว่า จำเป็นต้องยกเลิกสถาบันทรัพย์สินส่วนบุคคลออกไปจากสังคม ส่วนกลุ่มนักมนุษย์-นิยมสาย Renaissance และ Enlightenment โดยส่วนใหญ่มีความเชื่อนั้นว่า การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้ถึงขั้นสูงสุดนั้น กระทำได้ด้วยระบบการศึกษาเพื่อให้มนุษย์รู้จักการใช้เหตุใช้ผล ซึ่งจะกลายมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำกิจกรรมได้อย่างกระตือรือร้น (active) ของมนุษย์

สำหรับในสำนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น ดังได้กล่าวมาข้างต้นเล็กน้อยแล้วว่า มักมีความเข้าใจกันโดยทั่วไปว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นสำนักคิดที่สนใจเดียวคือ “วัตถุนิยม” คือ “นิยมนั่นๆ” ไม่สนใจปัญหาระดับมนุษย์ ไม่สนใจเรื่องชีวิตจิตใจของผู้คน ภาพพจน์ดังกล่าวของเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น ในด้านหนึ่งเกิดมาจากการไม่ยอมรับเชื่อของสำนักคิดฝ่ายตรงข้ามที่พยาบาลจะขาดภาพเศรษฐศาสตร์การเมืองให้เป็นไปดังนั้น แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่ง คำโฆษณาของฝ่ายตรงข้ามดังกล่าวก็คือจะมีข้อเท็จจริงรองรับอยู่ในน้อยทั้งนี้ เพราะบรรดาประเทศสังคมนิยมทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากการนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น ไม่สามารถจะแสดง

ลักษณะมนุษย์นิยมในสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน หรือในบางกรณีก็อาจจะลืมเดือนปัญหานี้ไปเสียเลย เราจำเป็นต้องกล่าวว่า “ลักษณะของสังคมนิยมที่ปราศจากลักษณะมนุษย์นิยมนั้น มิใช่เป็นความตั้งใจของปรามาจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง” ด้วยเหตุนี้ในการค้นหาแนวความคิดมนุษย์นิยมเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น เราจึงจำเป็นจะต้องขอกลับ “ไปหาคุณแนวคิดและผลงานของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองต้นตำรับ”

เมื่อพิจารณาคุณผลงานเขียนของ คาร์ด มาร์กซ์ ปรามาจารย์ของเศรษฐศาสตร์การเมือง เราจะเห็นว่า สิ่งที่มาร์กซ์สนใจศึกษาคือความมากที่สุดก็คือ “คน” นี้เอง ดังเช่นที่มาร์กซ์กล่าววิชากรณักเศรษฐศาสตร์การเมืองรุ่นก่อตั้งที่มีมาก่อนหน้าเขาว่า การที่จะ radical จริง ๆ นั้น ก็ต้องจะลึกซึ้งไปให้ถึงรากเหง้า (racine) อย่างจริง ๆ และหากเห็นของมนุษย์นั้นก็คือตัวมนุษย์นั่นเอง (the root of man is man himself) ทั้งนี้เพราการวิเคราะห์และการอธิบายระบบเศรษฐกิจของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองรุ่นก่อตั้งยังคงไปไม่ถึงมนุษย์ เพราะพวกเขายังคงแต่ต่อองคุระบบที่เศรษฐกิจ มองดูผลผลิต แต่ไม่น่องดูเลยต่อไปว่า ชีวิตของผู้ผลิตนั้นมีสภาพเป็นอย่างไร

ดังนั้น ข้อกล่าวหาที่ว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองไม่ได้ให้ความสนใจต่อมนุษย์นั้นจึงไม่ถูกต้อง รวมทั้งข้อกล่าวหาที่ว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นมองมนุษย์เพียงแต่ว่าเป็น “คนที่ทำงาน” (homo faber) เท่านั้น ไม่ใช่เป็น “homo sapiens” ก็ไม่ถูกต้องอีกเช่นกัน ถึงแม้ว่าผลงานในยุคหลังของมาร์กซ์จะเป็น

เรื่องการวิเคราะห์ทุน แต่มาრ์กซ์ก็มิได้วิเคราะห์ทุน เพียงเพื่อจะทำความเข้าใจกับทุน แล้วก็จะถีบตีกันไป เท่านั้น มาρ์กซ์ ทำการวิเคราะห์ทุนโดยที่ยังคงมีเป้าหมายเรื่อง “มนุษย์” เป็นศูนย์กลางดังเช่นเคย มาρ์กซ์ ทำการศึกษาทุน เพราะนั้นจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เข้าใจความพิกลพิการของมนุษย์ในยุคอาชญากรรมได้ อันจะยืนยันได้จากทัศนะที่มาρ์กซ์มีต่อ “ทุน” ว่า “ทุนนั้นไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยการผลิตเท่านั้น มันเป็นมากกว่านั้น มันเป็นแนวคิดที่จะเอาชีวิต——ซึ่งต่อมานั้นจะกลายเป็นพลังของปีศาจร้าย ทุนที่อยู่ในรูปของเงินนั้น มันมีเป้าหมายสุดท้ายของมันคือเงินที่เพิ่มพูนมากขึ้นเท่านั้น เป้าหมายของมันไม่ได้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ แต่เป็นการเพิ่มพูนมูลค่าส่วนเกินและกำไร”

ด้านกำเนิดที่สำคัญแห่งหนึ่งของแนวคิดมนุษยนิยมที่มาρ์กซ์สืบทอดต่อมาก็คือ แนวคิดมนุษยนิยม ของฟอยเออบัก แต่ในการสืบทอดนี้ มาρ์กซ์ก็ได้วิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งได้แก่เช่น ขยาย ดัดแปลง รวมทั้งนำเสนอทัศนะใหม่ ๆ อีกด้วย ทัศนะ “มนุษยนิยม” ที่สำคัญของฟอยเออบักที่จะนำมาพิจารณาในที่นี้มี 3 ประการ คือ ประการแรก ฟอยเออบักคัดค้านกระแสความคิดเกี่ยวกับคำตอนที่ว่า “มนุษย์คืออะไร” ที่กำลังแพร่หลายอยู่ในขณะนั้นว่า “มนุษย์คือสัตว์ที่รู้จักคิด” (thinking ego) โดยที่เขาได้เสนอ

ว่า “เราจะต้องไม่มองครัว มนุษย์เราเป็นเพียงตัวตนที่รู้จักคิดเท่านั้น แต่เราจะต้องมองมนุษย์แบบองค์รวม (total) ต้องคุ้ว่านุษย์เป็น agent ที่มีบุคลิกภาพเฉพาะตัว (personalized) รู้จักปฏิบัติการ (practical) และ active อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น การที่จะทำความเข้าใจมนุษย์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์จะต้องมีโลกทัศน์ที่เห็นให้ถึงหัวใจของมนุษย์ที่ประกอบไปด้วย ความรักและความสมานฉันท์อีกด้วย กล่าวให้ครบถ้วนรอบด้านก็คือ ต้องมองมนุษย์ทั้งด้านความคิด ด้านอารมณ์ความรู้สึก และด้านการกระทำนั่นเอง”

ประการที่สอง ฟอยเออบัก เป็นผู้ปฏิเสธทำการให้คำนิยาม “มนุษย์” จากเฝ่ย์ของ “ความสัมพันธ์” ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเรื่องของการขยายขอบเขตของแนวคิดเรื่อง “ความรัก” (ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานสำหรับคริสต์ศาสนา) ว่า “ความรักไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น แต่ความรักยังเป็นคุณิยาม ความรู้สึกเป็นเจ้าของสังคม เป็นการแสดงออกถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์ และการเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อมนุษย์คนอื่น ๆ” ความรักจำเป็นจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง “เธอ” และ “ฉัน” เสมอ (ไม่ว่า “เธอ” และ “ฉัน” จะเป็นใครก็ตาม) ดังนั้น “มนุษย์” ในทัศนะของฟอยเออบักจึงถูกนิยามจาก “ความสัมพันธ์” ระหว่าง “เธอ” กับ “ฉัน” ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางเพศ ความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนก็ตาม สำหรับประเด็นนี้ มาρ์กซ์ได้มาขยายคำนิยามของฟอยเออบัก ให้กว้างขวางขึ้นว่า “แต่มนุษย์เราไม่ได้เป็นเพียงชุดรวมของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเท่านั้น (personal relations) แต่ยังเป็นชุดรวมของความสัมพันธ์ทางสังคม (social relations) อีกด้วย”

ทัศนะประการสุดท้าย เป็นทัศนะที่มาρ์กซ์ทำการคัดค้านลักษณะการอธิบายมนุษย์อย่างเป็นวัตถุนิยมกับไกของฟอยเออบัก ซึ่งมีข้อเสนอว่า “สำหรับคำสอนของวัตถุนิยมแล้ว มนุษย์ย่อมถูกดัดแปลง

กษา
ร์แล้ว แต่ในที่สุดก็เป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้ แล้ว
ลักษณะของ “ทฤษฎีความคิดมนุษย์” ในงานเขียน “theses
on Feuerbach” นาร์กซ์ได้เสนอต่อไปว่า “ข้อสนอ
ดังกล่าวข้างต้นนั้นลืมเลื่อนข้อเท็จจริงไปว่า
สภาพการณ์แวดล้อมนั้นก็ถูกเปลี่ยนแปลงโดย
มนุษย์ ผู้ให้การศึกษา (หมายถึงระบบการศึกษา) ก็
ต้องได้รับการศึกษาเช่นกัน” ทัศนะดังกล่าวนี้ส่อนัยยะ
ให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงการตอกย้ำถึงความสำคัญ
ของกิจกรรมของมนุษย์ (human activity) โดย
เฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติการเพื่อการเปลี่ยนแปลง
สภาพแวดล้อมของมนุษย์ (praxis) ดังที่นาร์กซ์กล่าว
ว่า “การค้นหารากเหง้าของมนุษย์นั้น ก็ต้องแสวงหา
ในภาคปฏิบัติการของมนุษย์นั่นเอง” ฉะนั้น แนวคิด
มนุษยนิยมเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองของนาร์กซ์จึงมี
ลักษณะเฉพาะคือ ทฤษฎีจะต้องไม่แยกออกจากไปจากการ
การปฏิบัติ ความรู้จะต้องไม่แยกออกจากไปจากการกระ
ทำ เป้าหมายทางด้านจิตวิญญาณจะต้องไม่แยกออกจาก
ไปจากระบบทั้งหมด ลักษณะเฉพาะดังกล่าวนี้ ทำให้
แนวคิดมนุษยนิยมเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองไม่เป็น⁴
เพียงปรัชญา คำสอน หรือ ศาสตร์แห่งการพัฒนา
ศักยภาพมนุษย์เท่านั้น หากแต่ยังเป็นศักยภาพ
สำหรับการพัฒนานั้นด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นคงจะพอช่วยให้เห็นได้ว่า แนวคิดมนุษยนิยมนี้ลักษณะหลากหลายอย่างยิ่ง แม้แต่ภายในกลุ่มนุษยนิยมเชิงเศรษฐศาสตร์ การเมืองของก็ยังมีการตีความแตกต่างกันออกไปหลายแขนง ซึ่งอาจจะแบ่งออกได้เป็น 3 พากใหญ่ ๆ คือ

1) Scientific Humanism ได้แก่การตีความแนวคิดมนุษยนิยมจากกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองรัฐ-เติร์ย กลุ่มนี้ถือว่าแนวคิดมนุษยนิยมเป็นเพียงสาขาหนึ่งของลัทธิมาร์กซ์ฉบับที่เน้นวัตถุนิยมวิทยาวิธี การตีความมนุษยนิยมต้องมาขึ้นต่อวัตถุนิยมวิทยาวิธี (กลุ่มนี้อาจจะถูกนำเสนอจากกลุ่มอื่นว่า เป็นพวก institutionalized, Conservative Humanism)

2) Creative, Liberal, Reformist Humanism ได้แก่กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองในยุโรปตะวันออก ที่ถือว่า ต้องจัดระดับความสำคัญของแนวคิดมนุษยนิยมให้สูงเด่นเท่าเทียมกับลัทธิมาร์กซ์ บางส่วนของนักคิดกลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลการตีความแนวคิดมนุษยนิยมแบบเอกซิสเดนเชียลลิสม์ของมอง ปอง ชาร์ต และพยาญมประสาณ 2 ส่วนนี้เข้าด้วยกัน

3) Critical Humanism ได้แก่นักเศรษฐศาสตร์การเมืองของสำนักแฟรงเฟิร์ตที่ถือหลักปรัชญาและทฤษฎีแห่งการวิพากษ์เป็นสำคัญ กลุ่มนี้ทำการตีความแนวคิดมนุษยนิยมด้วยการหวนกลับไปอ่านและยึดถืออางานชื่นแรก ๆ ของนาร์กซ์เป็นสำคัญ และในบางส่วนก็พยาญมประสาณเออเศียร สาขาอื่นเช่นจิตวิเคราะห์ นาร์วัณตีความแนวคิดมนุษยนิยมเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง⁴

แต่ไม่ว่าจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์การเมืองกลุ่มไหนก็ตาม ปัจจุบันทางด้านมนุษยนิยมที่กลุ่มเหล่านี้ดำเนินต่อง เช่นหน้า ต้องบกิด และต้องแสวงหาเพื่อการล่วงพ้นไปให้ได้ จะขวนคุกปุ่กับปัญหาเหล่านี้คือ การรื้อฟื้นบทบาทของปรัชญาเดิมใหม่ให้มีลักษณะวิพากษ์และคัดค้านลักษณะยึดติดกับภาร์การจัดการความขัดแย้งระหว่างปัญหาความรับผิด

⁴ สน.ใจคุณทความแนวนำนักคิดในสำนักนี้ได้จากกาญจนฯ แก้วเทพ “พัฒนาการความคิดมาร์กซิสต์ในศตวรรษที่ 20 : สำนักแฟรงเฟิร์ต” วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ; 4 : 1 (กันยายน 2527), หน้า 68-95.

ขอบทางชีวิตรรมส่วนบุคคลกับหลักการรัตถุนิยม ประวัติศาสตร์ การค้นคว้าเรื่องกิจกรรมของปัจเจก บุคคลที่เป็นเสรีและมีความคิดริเริ่มโดยประสานกับแนวคิดเรื่องภาคปฏิบัติการ (praxis) ความต้องการที่จะเอาชนะปัญหาความเปลกแยกที่มนุษย์ยุคปัจจุบันต้องเผชิญอยู่ และปัญหาการนิยามความหมายของสังคมเดียวกันว่า “สังคมเป็นกลุ่มของปัจเจกบุคคล ที่เสรีมากกว่าจะเป็นแบบรวม (collective) ดังแต่ก่อน” เป็นต้น

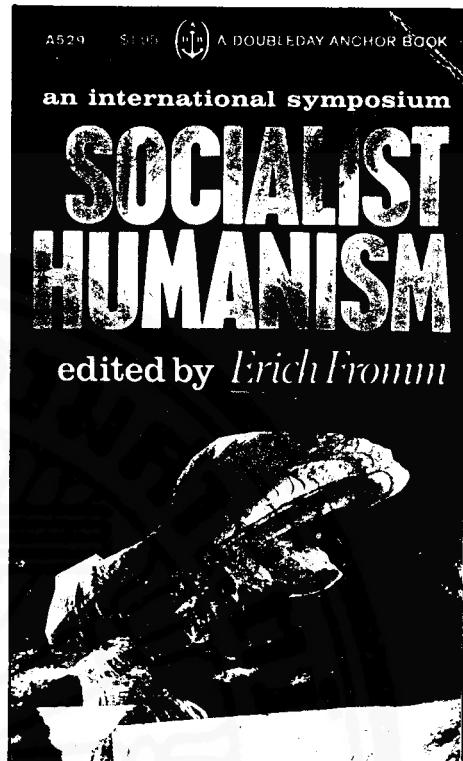
ความหมายของ “มนุษยนิยม” ตามทัศนะเศรษฐศาสตร์การเมือง

แม้ว่าการตีความหมายของ “มนุษยนิยม” จะสามารถจำแนกออกໄไปได้หลายแบบ แต่เราก็พอจะจัดหมวดหมู่ออกໄไปเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) พวกรที่ให้นิยามของ “มนุษยนิยม” ว่าหมายความถึงคุณค่าอะไรในบ้าง เช่น เสรีภาพ อิสรภาพ สิทธิของปัจเจกบุคคล ฯลฯ โดยที่กล่าวถึงคุณค่าเหล่านี้อย่างเป็นสาพล นามธรรมทั่ว ๆ ไป โดยมิได้ระบุว่าคุณค่าเหล่านี้เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ หรือกับใคร

2) พวกรที่นิยามความหมายของ “มนุษยนิยม” ในเบื้องต้นคุณค่า เช่นเดียวกัน หากแต่เป็นการกล่าวถึงคุณค่าในนั้นโดยพิจารณาคุณจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์แต่ละยุคแต่ละสมัย ของมนุษยชาติที่มีการคัดถ่ายมาตลอด ตัวอย่าง เช่น ทัศนะที่มองประวัติศาสตร์ของเพาพันธ์มนุษย์ว่า เป็นเส้นทางที่ก้าวเดินจากสภาพว่าที่อยู่ใต้อาณัติของธรรมชาติ มาสู่ภาวะที่เป็นเสรี จากสภาพว่าที่มีความเปลกแยกมาสู่เป้าหมายของการปลดปล่อย จากธรรมชาติที่ไม่เป็นมนุษย์มาสู่สภาพที่เป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้นทุกที่

สำหรับนักเศรษฐศาสตร์การเมืองให้ความ

หมาย “มนุษยนิยม” ตามแบบที่สองเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการอธิบายพัฒนาการของมนุษย์ของเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่ว่า แรกเริ่ม มนุษย์พัฒนาแยกตัวเองออกจากสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ ด้วยการเป็น “มนุษย์ที่รู้จักทำงาน” (homo faber) แต่ลักษณะการทำงานของมนุษย์นั้นก็ยังจำแนกแยกแยะออกจากการทำงานของสัตว์ประเภทอื่น ๆ กล่าวคือ มนุษย์ไม่ได้ทำงานด้วยความจำเป็นบังคับเท่านั้น หากแต่มนุษย์ทำงานอย่างมีจิตสำนึก และทำงานอย่างมีเสรีภาพ ณ จุดนี้มนุษย์ก็ได้พัฒนายกระดับจากลักษณะ homo faber มาเป็น homo sapien ไปแล้ว ดังนั้นถึงแม้จะเป็นความจริงที่ว่า มนุษย์เรา มีชีวิตอยู่กับเครื่องมือที่เขาผลิตขึ้นมา แต่ก็ยังเป็นความจริงคือ ไปอีกว่า มนุษย์เรา ยังมีชีวิตอยู่กับการใช้สัญลักษณ์ อยู่กับการรู้จักจริยธรรมของตัวเอง อยู่กับการรู้จักที่จะพูดว่า “ไม่” อยู่อย่างเป็นสัตว์สังคม เมื่อได้ในชีวิตการทำงานนั้น มนุษย์ก็รู้จักที่จะสอดใส่ชีวิตดิจิทัล ภาระผูกพันความดีความงามเข้าไปในผลงานของตน เช่นเดียวกับที่ศิลปินทำการผลิตผลงานศิลปะอุกงาน

เมื่อถือเอตานแบบการนิยามในวิธีที่สอง นักเศรษฐศาสตร์การเมืองก็ต้องหวนกลับมาคุ้ว่า ในแต่ละขั้นตอนประวัติศาสตร์ขั้นหนึ่งของสังคมมนุษยชาติ เช่น บุคปัจจุบัน สภาพความเป็นมนุษย์และบรรดา คุณค่าแบบต่าง ๆ ของหลักมนุษยนิยมนั้นเป็นไปอย่างไรบ้าง และเราเกิดพ่อจะได้คำตอบว่าในระบบ ทุนนิยมอุดสาหกรรมนั้น มนุษย์ได้เปลี่ยน สภาพจาก Homo sapien มาเป็น homo economicus (มนุษย์เศรษฐกิจ) ซึ่งอาจจะพรรณนาสภาพได้ดังนี้คือ ในระดับความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์แบบ การค้า การแลกเปลี่ยน ได้เข้าแทนที่ความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์⁵ ในระดับบุคคล มนุษย์ในยุคนี้จะถูก บีบคั้นทั้งด้านความคิดและด้านอารมณ์ ตัวอย่างที่แสดงออกให้เห็นอย่างเด่นชัด คือ มิติด้านการใช้แรงงานของคน การทำงานมิได้มาจากการรับรู้ของผู้ทำงาน หรือมิได้ส่งหวังที่จะให้ผลจากการใช้แรงงานของตนนั้นเป็นไปด้วยความรักในเพื่อนมนุษย์ หากล้วนแล้วแต่เป็นไปด้วยความโลภ ตัวผู้ทำงาน เองก็เต็มไปด้วยความเบื่อหน่าย ไม่รื่นเริงในการทำงาน ตัวอย่างของการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของ

นายแพทย์ในสังคมปัจจุบันเป็นพยานยืนยันกำลังล่าว ข้างต้นได้ดีที่สุด

โดยเฉพาะเมื่อสังคมทุนนิยมพัฒนาคลื่นลาย จากการเน้นการผลิตมาเป็นการเน้นการบริโภค “สภาพความเป็นมนุษย์” ในขั้นหลังนี้ ก็เปลี่ยนมา เป็น “homo consumens” (มนุษย์บริโภค) อันเป็น ลักษณะของคนที่มีเป้าหมายไม่ใช่เพียงเพื่อจะครอบครอง สิ่งของเท่านั้น แต่เพื่อบริโภคให้มากขึ้น ๆ เท่า นั้น ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยหลักการ “ทดแทน ทางจิตวิทยา” ได้ว่า เมื่อก่อนเรารู้สึกแยกออกจากเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ จนเกิดความโศกเดียว ความวิตก กังวล รวมทั้งไม่สามารถหาความรื่นรมย์จาก ชีวิตการทำงานได้แล้ว ก็จำเป็นต้องหันมาใช้การบริโภค วัตถุเป็นเครื่องทดแทน

การให้นิยามความหมายของ “ความเป็นมนุษย์” ตามแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนในงานเขียนที่มาร์กซ์ทำการคัด ก้านฟอยเลอบัคว่า เมื่อ ฟอยเลอบัคเขียนถึงลักษณะ ของมนุษย์ว่าเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ แบบล้อ ๆ (ฟอยเลอบัคเขียนถึงมนุษย์ในลักษณะที่เป็นสามก๊ก) แต่แท้ที่จริงแล้ว มนุษย์ไม่เคยอยู่ล้ออย่างนั้นเลย มนุษย์ก็ต้องเป็น “มนุษย์ในประวัติศาสตร์ที่เป็นจริง ชั่วขณะนี้” เวลาที่เราตั้งคำถามว่า “มนุษย์เป็นอย่างไรนั้น” เราจึงต้องระบุว่า “มนุษย์ในยุคไหน ในสภาพเศรษฐกิจสังคมแบบไหน มนุษย์ชนชั้นไหน” นั่นคือ “มนุษย์จะเป็นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับว่า เขาเกิด นาในยุคสมัยไหน และเขาได้ใช้ชีวิตอยู่ในช่วงประวัติศาสตร์ขณะนั้นอย่างไร”

หากเราลองประเมินลักษณะ “มนุษย์นิยม” เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง เราอาจจะ พอกล่าวได้คร่าว ๆ ดังนี้ “มนุษย์นิยม” หมายถึง ประชญาที่ถือؤمنมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้น และเป็นสิ่งสูงสุด เป็นเป้าหมายแห่งการแสวงหาความรู้ทั้งปวง ทั้งนี้เพราความรู้ในการสร้างสรรค์การร่วมร่วมด้วย ความเป็นมนุษย์นั้น สำคัญยิ่งเสียกว่าการเป็นมนุษย์

⁵ ปรากฏการณ์นี้ศัพท์เรียกว่า “Reification” ซึ่งหมายถึงสภาวะที่กลับหัวกลับหางจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของที่เก็บนำมาแต่เดิม หรือที่ควรจะเป็น แต่เดิมนั้น มนุษย์ผลิตสิ่งของขึ้นมา แล้วก็ นำสิ่งของนั้นมาเป็นสื่อกลางประสานระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คือ คน–สิ่งของ–คน แต่เมื่อความสัมพันธ์ทางการค้าการแลกเปลี่ยนได้เข้าแทนที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กันเราเกิดกลับกลายเป็นสื่อกลางสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของกับสิ่งของ คือ สิ่งของ–คน–สิ่งของ แม้ แต่ในความสัมพันธ์ที่ไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เช่น ความสัมพันธ์ทางเพศ คนในระบบทุนนิยมจะรักกันก็โดยอุตสาหะทางเศรษฐกิจของกัน และจะแต่งงานกันเพียงเพื่อ จะนำทรัพย์สินของทั้งสองฝ่ายมาสัมพันธ์กัน เป็นต้น

ที่ร่วมรายได้ทรัพย์สิน เมื่อมองในระดับปัจจุบันบุคคล มนุษยนิยมก็เป็นระบบความคิดความรู้สึกที่ถือ เอกานุญญ์เป็นศูนย์กลาง สนใจความเรียบง่ายเดินทาง บุรุษภาพ (integrity) ศักดิ์ศรี และเสรีภาพของปัจจุบัน มนุษย์จะต้องเป็น เป้าหมายสุดท้าย (ends)

ของกิจกรรมทุก ๆ อย่าง โดยที่มนุษย์จะต้องไม่ต้อง เป็นหนทาง (means) เพื่อการนำไปสู่สิ่งอื่น ๆ ส่วน ในระดับสังคมนั้น มนุษยนิยมหมายถึงความรู้ในการ จัดระบบการแบ่งงานทางสังคม (ซึ่งเป็นอาณาจักร แห่งความจำเป็น) เพื่อให้คนสามารถตอบสนอง ความต้องการส่วนตัว ส่วนบุคคล โดยปราศจากการ เนียดเมี้ยนกัน และให้คนเราต้องเผชิญกับความ ยากลำบากให้หันอยู่ที่สุดเท่าที่จะเป็นไป และองค์ประ กองอันจะขาดเสียมิได้สำหรับแนวคิด “มนุษยนิยม” ทุกแนว รวมทั้งแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองด้วย ก็คือ ความเชื่อในเอกภาพ (unity) ของมนุษยชาติ และศักยภาพของมนุษย์ ในการที่จะสร้างสรรค์ ความสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นแก่ตนด้วยการลงมือใช้ความ พยายามด้วยตัวเอง

อย่างไรก็ตาม การให้คำนิยามนั้นก็เป็นเพียง ครั้งทั้งเท่านั้นของหลักการ “มนุษยนิยม” เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ทั้งนี้เพราะการให้คำนิยามและ ทางความหมายดังกล่าวในมีมาเป็นเวลานานแล้ว ดังเช่นบรรดาพุทธชนชั้นกลางกระถุมพีที่กำลังอยู่ใน

บุคคลที่ต่อสู้กับอำนาจเจ้าศักดินา ก็ได้รับรองว่า ความคิดเรื่องความเป็นสำคัญของมนุษยชาติ เสรี- ภาพส่วนบุคคล ความเท่าเทียม ศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งบรรดา ภูมิค่าแบบมนุษยนิยมแบบอื่น ๆ มาแล้วอย่างເຫດ การอาจงานและผู้ครัวเรือนรุ่นแรก อย่างไรก็ตาม นักเศรษฐศาสตร์การเมืองมีความเห็นว่าหากเราเพียงแต่เขียน เป็นตัวกฎหมายายลงในแผ่นกระดาษว่ามนุษย์เป็นสิ่ง สูงสุด (และเขียนคุณค่าอื่น ๆ ลงไว้อีกมากน้อย) แต่ทว่าในสภาพความเป็นจริงแล้ว มนุษย์ยังคงถูก เหยียดหยาม ไร้ศักดิ์ศรี ไม่มีกิน ถูกดูเคนระวังกัน ไม่ใช่มนุษย์ ถูกใช้เป็นหลังให้ล่อเพื่อการก้าว ไปสู่ความมั่งคั่ง อำนาจและอภิสิทธิ์ของคนอื่น การ เขียนนั้นก็ไร้ความหมาย ดังที่มาร์กเซกเล่าว่า “การ พูดถึงสิทธิอันเท่าเทียมกัน การกระจายที่เป็นธรรม นั้น มีค่าเท่ากันเป็นการประกอบอาชญากรรมเลยที เดียว หากเพียงแต่นี่การเอาแต่พูดกันเฉย ๆ ” หรือ ความประโคนาที่อยาจจะได้สังคมแบบมนุษยนิยมก็ แห่งกัน เพราะสังคมแบบดังกล่าวในยุคจะไม่ได้มานา

เพียงพระราชาได้บรรจงภาสังคมนั้นไว้อย่าง วิจิตรบรรจง แต่ย่อมจะได้มา เพราะเรามีแผนงาน มีนโยบาย มีการนำเอานโยบายนั้นไปปฏิบัติ และนี่คือ ลักษณะสำคัญของ “มนุษยนิยม” เชิงเศรษฐศาสตร์ การเมืองคือการเน้นด้านการนำไปปฏิบัติและเป็น ภาคปฏิบัติการของความมนุษย์นั้นเอง

ถึงแม่นักเศรษฐศาสตร์การเมืองจะมีความเชื่อ
นั้นในศักยภาพของมนุษย์ เช่น ศักยภาพที่จะริเริ่ม
สร้างสรรค์ (creativity)⁶ อันเป็นคุณสมบัติพิเศษประจำ
ผู้พันธุ์มนุษย์ แต่ว่า “ศักยภาพแห่งความเป็น
มนุษย์” นี้ คือได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยหรือสามารถ
แสดงออกได้โดยไร้เงื่อนไข หากทว่าการสำแดงศักย-

ภาพนี้จำต้องเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขการผลิตและ
ชีวิตทางสังคม ดังเช่น งานวิเคราะห์สังคมทุนนิยมที่
มาร์กซ์เสนอเอาไว้ใน *Capital* ว่า “ในสังคมทุนนิยม
แล้ว ถึงแม้บรรดาชนชั้นสูง เช่น พวกราชพห์หรือ
นักการธนาคารจะคุ้มนักหากที่ใหญ่โตในสังคม แต่
เมื่อพิจารณาจากแง่มุมของความเป็นมนุษย์แล้ว
พวกราชล้วนแต่อยู่ในฐานะที่ประสบแต่ความทุกข์
ยาก” ส่วนความเป็นมนุษย์ของคนงานนั้นก็ไม่
สามารถจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงได้เลย เพราะหลักเกณฑ์
ของระบบทุนนิยมอุดสาಹกรรมล้วนแล้วแต่ได้จัด
การให้แรงงานที่ด้วยแล้ว(ทุน)มาควบคุมแรงงานที่มี

ชีวิต(งานงาน)ทั้งสิ้น ดังนั้น เมื่อว่าโลกอุดสาหกรรม
ทุนนิยมสมัยใหม่จะได้พยายามรณรงค์เพื่อดำรงรักษา⁷
คุณค่าแบบมนุษยนิยมไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้เพื่อสิทธิ
มนุษยชนเสรีภาพในการพูดและการประชุม สิทธิอัน
เท่าเทียมกันต่อหน้ากฎหมาย ฯลฯ เอาจริง ในขณะ
เดียวกัน การดำเนินไปของสังคมดังกล่าวล้วนแต่ปุ่ง
หน้าไปสู่ป้าหมายที่ไร้มนุษยธรรมตลอดเวลา

ด้วยเหตุนี้ ในขณะที่ด้านหนึ่ง นักเศรษฐ-
ศาสตร์การเมืองจะพูดถึงแนวคิดเรื่อง “มนุษย-
นิยม” ในอีกด้านหนึ่งนักเศรษฐศาสตร์การเมืองก็
ต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงที่มนุษย-
ชาติทุกคนกำลังเผชิญอยู่ ฉะนั้น จึงเป็นการหลีกเลี่ยง
ไม่ได้เลยที่การกล่าวถึง “มนุษยนิยมที่แท้จริง”
นั้น จะละเอียดไม่กล่าวถึง “การปลดปล่อยมนุษยชาติ”
(human emancipation) ออกจากเงื่อนไขทางสัง⁸
คมที่บีบัดดวนมนุษย์อยู่ อันเป็นการสร้างเงื่อนไขให้
ศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ได้พัฒนาอย่างเต็มที่
และแท้จริง ประวัติศาสตร์ทั้งหมดของเศรษฐศาสตร์
การเมืองที่ผ่านมาทั้งยุคก่อนหน้ามาร์กซ์และยุค
หลังมาร์กซ์ก็คือความพยายามที่จะแสวงหาหนทาง
ในการปลดปล่อยมนุษยชาติออกจากสังคมเดิมและ
การสร้างสรรค์เงื่อนไขสังคมใหม่⁹ ส่วนการที่ทฤษฎี
และวิธีการของใจจะประสบความสำเร็จมากน้อยแค่
ไหน ก็ขึ้นอยู่กับความถูกต้องและลักษณะที่
สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงของทฤษฎีและวิธีการของ
แต่ละคน

⁶ ทักษะที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็น⁷ โดยส่วนใหญ่แล้ว แนวคิดสังคมนิยมที่มีมา ก่อนหน้ามาร์กซ์นั้นก็จะรู้กันว่า สังคมที่มีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล คือสังคมที่ปล่อยให้มีการเบี่ยงเบนกันอย่างไร ความปรานี แต่ทว่ามักจะไม่ทราบถึงเหตุผลที่ดำรงอยู่เบื้องหลังนั้น (ดังที่มาร์กซ์ได้ค้นพบเหตุผลว่า เป็นเพราะการปลดปล่อยให้แรงงานที่ด้วยแล้ว อันได้แก่ทุน นาบงการแรงงานที่มีชีวิตอยู่ อันได้แก่คนงาน) และนอกจากนั้น วิธีการแก้ปัญหาของสังคมนิยมรุ่นก่อน ขังคงพยายามเน้นด้วยวิธีการใช้เหตุใช้ผล ในขณะที่มาร์กซ์เสนอว่าวิธีการแก้ปัญหานั้นจะต้องวิเคราะห์ดูว่า พลังที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นอยู่ที่ไหน

⁶ ทักษะที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็น⁷ โดยส่วนใหญ่แล้ว แนวคิดสังคมนิยมที่มีมา ก่อนหน้ามาร์กซ์นั้นก็จะรู้กันว่า สังคมที่มีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล คือสังคมที่ปล่อยให้มีการเบี่ยงเบนกันอย่างไร ความปรานี แต่ทว่ามักจะไม่ทราบถึงเหตุผลที่ดำรงอยู่เบื้องหลังนั้น (ดังที่มาร์กซ์ได้ค้นพบเหตุผลว่า เป็นเพราะการปลดปล่อยให้แรงงานที่ด้วยแล้ว อันได้แก่ทุน นาบงการแรงงานที่มีชีวิตอยู่ อันได้แก่คนงาน) และนอกจากนั้น วิธีการแก้ปัญหาของสังคมนิยมรุ่นก่อน ขังคงพยายามเน้นด้วยวิธีการใช้เหตุใช้ผล ในขณะที่มาร์กซ์เสนอว่าวิธีการแก้ปัญหานั้นจะต้องวิเคราะห์ดูว่า พลังที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นอยู่ที่ไหน

ปัจเจกบุคคลและสังคม

เรามักจะได้ยินข้อกล่าวหาโงมตีเรณฐาศาสตร์ การเมืองอยู่เป็นประจำว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น ไม่สนใจปัญหาปัจเจกบุคคล เอ้าแต่ปลดปล่อยสังคม ข้อกล่าวหาดังกล่าวนี้นักจากจะไม่เป็นความจริงแล้ว ก็ยังมีความเข้าใจผิดบางประการอยู่เบื้องหลังคำกล่าวที่นั้นอีกด้วย กล่าวคือ ความเข้าใจที่ว่า เราสามารถจะแยกปัจเจกบุคคลออกจากสังคมได้ ทำให้ต้องเกิดทางเลือก (ที่ไม่สมจริง) ว่าจะเอาปัจเจกบุคคลหรือจะเอาสังคม ออกจากนั้น ยังคงเหมือนจะส่วนขยะว่าผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลและผลประโยชน์ของสังคมนั้นจะต้องขัดแย้งกันอยู่เสมอ เปรียบเสมือนการเบ่งชนชั้นหนึ่งให้แก่คน 2 คน ถ้าหากคนหนึ่งได้เพิ่มมากขึ้น อีกคนหนึ่งก็ต้องได้น้อยลงไปอยู่เสมอ แน่นอนว่า ความเข้าใจดังกล่าว นี้เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งเท่านั้นของความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคม และไม่จำเป็นว่าความสัมพันธ์นี้จะต้องมีรูปแบบเดียวดังกล่าวนั้น

การจัดแยกปัจเจกบุคคลออกจากสังคมและทำให้ผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายนั้นขัดแย้งกันเป็นแนวคิดพื้นฐานของพวกระภูมิพิ เพราะจะนั่น คำว่า “ปัจเจกชนนิยม” (individualism) ความหมายของระบุนี้ จึงหมายถึงปัจเจกบุคคลที่เห็นแก่ตัว (egoistic) และถูกมองเป็นปัจเจกบุคคลที่แยกตัวออกจากเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ รวมทั้งชุมชนที่เขาอาศัยอยู่ คนที่เกิดมาในสภาพสังคมที่มีเงื่อนไขดังกล่าว จะถูกบังคับให้เลือกระหว่าง individualist ซึ่งหมายถึงการเป็น individual ก่อน collective หรือจะเป็นcollectivist ซึ่งอาจผลประโยชน์ส่วนรวมมาอยู่เหนือ individual ผลประโยชน์ส่วนบุคคลและส่วนรวมจะไม่มีทางประสานสอดคล้องกันไปได้

ในทางอุดมการณ์แล้ว ชนชั้นระบุนี้ เรียกร้อง รณรงค์และเชิดชู “ความเป็นปัจเจกบุคคล”

From
Affection
to Simplus
Value

อย่างสุดจิตสุดใจ แต่เราเก็บเป็นต้องหันมาครู่ว่า ในสภาพความเป็นจริง มีอะไรเกิดขึ้นบ้างกับ “ชีวิตของปัจเจกบุคคล” ที่ชนชั้นระบุนี้เชิดชูเป็นอย่างยิ่งนั้น ในชีวิตทางเศรษฐกิจ “ปัจเจกชนคนงาน” ต้องถูกบีบบังคับให้ขาย “อำนาจแรงงาน” (labour power) อันเป็นแหล่งกำเนิดของสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์มีอยู่ให้แก่ผู้อื่น ผลลัพธ์จากการขายครั้นนี้ ทำให้ชีวิตของปัจเจกชนคนงานต้องถูกควบคุมโดยทางอ้อมจากผลผลิต และถูกควบคุมโดยทางตรงจากนายจ้าง ในชีวิตทางการเมือง รูปแบบของรัฐทุนนิยมนอบหมาย “ความเป็นผลเมือง” ที่มีลักษณะเท่าเทียมกันให้แก่ปัจเจกบุคคล แต่ทว่าความเท่าเทียมกันนั้นก็อยู่ในระดับอุดมคติและนานาธรรมชาติเท่านั้น สภาพชีวิตของปัจเจกชนที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขสังคมดังกล่าว นั้น จึงมีลักษณะต่างกันมากเช่นนา่นนามว่า “มนุษย์มิติเดียว (one-dimensional man)” กล่าวคือมีแต่ลักษณะด้านที่ positive ด้านที่ยอมรับ ด้านที่สมยอม คล้อยตาม แต่ขาดด้านที่ negative ด้านที่วิพากษ์วิจารณ์ ด้านปฏิเสธ ซึ่งทำให้สูญเสียคุณสมบัติแบบมนุษยภาพ คือ สิ่งมีชีวิตที่รู้จักพูดว่า “ไม่” ปัจเจกบุคคลในสังคมปัจจุบัน จึงเป็นคนที่มีชีวิตอยู่นอกตัวเอง (ไม่เคยรู้จักตัวเอง) และมีชีวิตอยู่ด้วยความคิดของคนอื่น

สำหรับความสนใจในปัญหา “ปัจเจกบุคคล” ของเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นเริ่มต้นด้วยแนวคิดพื้นฐานที่ต่างไปจากแนวคิดของกระแสพี เศรษฐศาสตร์ การเมืองนี้ได้มีความเชื่อว่า คนเราระยะสามารถอยู่คนเดียวได้แบบโกรビันสัน ครูโซ หรือมิได้เป็นไปตามข้อเสนอของรัสโซฟที่ว่า “มนุษย์เราเป็นอิสระตามธรรมชาติ แต่ได้มาทำสัญญาประชาคมกันโดยสมัครใจ” แนวคิดพื้นฐานเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคมของเศรษฐศาสตร์การเมืองเริ่มต้นจากข้อคิดที่ว่า “คนเราจะเป็นปัจเจกบุคคลได้ก็ต่อเมื่อพยายามอยู่ในสังคมแห่งนั้น”⁸ หรือกล่าวได้ในอีกนัยหนึ่งว่า “ความเป็นปัจเจกบุคคลของคนเราทั้งหมดถูกกำหนดและถูกรับรองจากสังคมนั้นเอง” คำกล่าววนี้สื่อถึงความเชื่อว่า ปัจเจกบุคคลและสังคมไม่ใช่สิ่งที่จะแยกขาดออกจากกันได้ และยังจำเป็นต้องขึ้นต่อ กันและกันอีกด้วย

คำว่า “ปัจเจกบุคคล” ในทัศนะเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงนิได้มีความหมายถึงการแยกตัวออกไปโดยเดียวจากสังคม หากแต่เป็น “social being” ที่จะมีลักษณะ 2 ด้านอยู่ในตัวเสมอ คือต้องคิดและทำโดยร่วมกับผู้อื่นภายในกรอบสังคม แต่ก็มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวเป็นปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม เมื่อเราหันกลับมามองสภาพความเป็นจริงปัจจุบัน เราจะพบว่า สภาพของปัจเจกบุคคล ในสังคมปัจจุบันนั้นยังคงมีลักษณะขัดแย้งกับสังคมอยู่เสมอ (เป็นไปตามเงื่อนไขของสังคมกระแสพี) ส่วนความหมายของปัจเจกบุคคลตามนัยยะของเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นเป็นเป้าหมายอันพึงประสงค์ แต่ยังไม่ถึง มอง ปอง ชาเร็ต ได้ทำการวิเคราะห์ปัญหานี้ว่า “ทุกวันนี้ ไม่ว่าจะในระดับกลุ่มหรือในระดับ

สังคม ได้สร้างให้ปัจเจกบุคคลมีความสัมพันธ์กันแบบอนุกรม (Series) คือมาเรียนรู้เป็นແລ厝ເຂຍ ๆ ໂຕຍນໄດ້ມີ ความหมายของความสัมพันธ์อย่างแท้จริง ວິທີທີ່ຈະເຂົານະປຽກງານຄົນດັກລ່າວນີ້ ຈະຕ້ອງມີວິທີການທີ່ຈະປຸກສຳນັກໃຫ້ ນັ້ງເຈັກບຸກຄຸຄ ເທິ່ນວ່າ ເປົ້າໝາຍຂອງປັ້ງເຈັກບຸກຄຸເຄື່ອນກົງກົດໄດ້ ດ້ວຍ”⁹

อันที่จริง ความสนใจเบื้องแรกของนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ก็เริ่มต้นจากความสนใจในปัญหา เสรีภาพของปัจเจกบุคคล ความคิดและหลักประกันที่จะสร้างความสุขให้แก่ปัจเจกบุคคล หากทว่าความสนใจดังกล่าวนี้ก็มีมิติการไคร์ครูญที่เฉพาะตัว ก็คือ ปัจเจกบุคคลที่เศรษฐศาสตร์การเมืองคำนึงถึงนั้น มิใช่ปัจเจกบุคคลที่เป็นนามธรรม หากแต่เป็นมนุษย์ที่มีตัวตนอยู่จริง ๆ นอกจากนั้น เศรษฐศาสตร์การเมืองก็ยังมีความเห็นต่อไปว่า บรรดาเสรีภาพหรือความสุขของปัจเจกบุคคลมิใช่เรื่องที่สันสุดในตัวเอง หากแต่มีความเกี่ยวข้องโยงไปถึงสังคม ดังความหมายของปัจเจกบุคคลที่ได้กล่าวมาข้างต้น ดังนั้น การวิเคราะห์ปัญหาปัจเจกบุคคลจะหยุดอยู่แค่ระดับปัจเจกบุคคลไม่ได้ แต่การแก้ปัญหานี้จะต้องเคลื่อนย้ายจุดหลักของการไปถึงมิติทางสังคม เช่น จะต้องยกเลิกภาวะทางสังคมแห่งการยอมจำนน ขึ้นต่อที่ปัจเจกบุคคลถูกควบคุมจากโลกแห่งสิ่งของ เป็นต้น ในกรณี เราจะต้องวิเคราะห์ว่ามีพลังทางสังคมอะไรบ้างที่สามารถเคลื่อนย้ายอุปสรรคทางสังคมที่ปิดกั้นปัจเจกบุคคลไม่ให้ได้รับเสรีภาพ และความสุข

เศรษฐศาสตร์การเมืองได้วางภาพของปัจเจกบุคคลในอุดมคติเพื่อใช้เป็นเป้าหมายที่เราจะมุ่งหน้าไปสู่ คุณลักษณะเด่น ๆ ของปัจเจกบุคคลในอุดมคตินี้มีหลายประการ ดังเช่น คุณสมบัติแรก ได้แก่ การ

⁸ การเห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคม ในແນັ້ນຄໍາຢ້າຍຄືງກັນແນວຄວາມຄົດຂອງນັກສັງຄົມວິທີຍາທີ່ມີຂໍ້ອໍາເສີຍທ່ານໜີ້ກົດ ເອນິລ ເຄວຣິຄົມ ໂດຍເພາະໃນໜັງສູ່ເຮືອງ

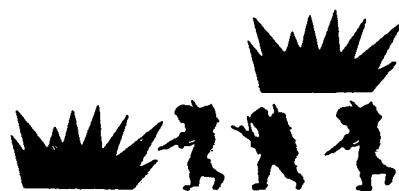
⁹ ສາໄຈຮາຍລະເອີດເຮືອງນີ້ ຖຸໄດ້ຈາກ ກາງູຈານາ ແກ້ວເຖິງ “ວິທີກົດຄົກທີ່ມີກົດ” ກຸ່ມໜ້າໃໝ່ໃນຟັ້ນເຄສ” ສຳນັກພິມພົກ, 2528.

เป็น “คนที่ครบถ้วนทุกมิติ” (total man) ทักษะดังกล่าวเนี้ยเริ่มตั้งแต่ที่มาร์กซ์ได้วิจารณ์ฟริดองเอาไว้ว่าแนวคิดของฟริดองนั้นไม่ครบถ้วนรอบด้าน เพราะมุ่งแต่ “การอาชานะ” ความแปลกด้วยทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ภายในขอบเขตของความแปลกด้วยทางเศรษฐกิจ โดยไม่มองดูออกไปให้นอกเหนือมิติทางเศรษฐกิจเพื่อคืนหาสิ่งที่อยู่ลึกซึ้งในจิตวิญญาณของมนุษย์ ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า มาร์กซ์นี้ทักษะที่มีอยู่ในมนุษย์อย่างรอบด้าน นอกจากนั้นเขายังได้วิเคราะห์ว่า สาเหตุทางสังคมจะไรบ้างที่ทำให้มนุษย์เกิดสภาวะไม่ครบถ้วนทุกมิติขึ้นมา มาร์กซ์เห็นว่า เราต้องอาชานะ “ลักษณะการแบ่งแยกของเป็นส่วนๆ และการให้ชนชั้นความเป็นคนอยู่เพียงที่การทำหน้าที่เท่านั้น” (ลักษณะดังกล่าวเกิดมาจากการก่อตัวของสถาบันกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและการแบ่งงานกันทำทางสังคม) สาเหตุทางสังคมดังกล่าวส่งผลให้คนส่วนใหญ่ของสังคมปัจจุบันไม่สามารถพัฒนาความสามารถและศักยภาพความเป็นมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ครบถ้วน ไม่สามารถแม้มีแต่จะตอบสนองความต้องการทุกด้านของตน สภาพชีวิตของเขามีลักษณะด้านเดียว ขาดวินัย และมีขีดจำกัด เพราะเขาถูกผูกติดอยู่กับการทำกิจกรรมเพียงอันใดอันหนึ่ง คนบางคนใช้แรงงานกายแต่อย่างเดียว บางคนก็ใช้แต่แรงงานสมอง บางคนรับรู้อยู่กับการใช้การสเปีย์พลPLIT (ที่คนไม่เคยสร้าง) ในขณะที่บางคนมีแต่หน้าที่สร้างสรรค์ผลผลิตขึ้นมาโดยไม่มีโอกาสได้ใช้ได้สเปีย์เลย

ดังนั้น เวลาที่มาร์กซ์พูดถึงชีวิตที่ยากจนเสื่อมกระหน่ำของคนงานนั้น เขายังมิได้หมายความถึงแต่ความยากไร้ทางวัตถุเท่านั้น หากแต่หมายถึงความยากจนในทุกแง่ทุกมุมของชีวิต และอันที่จริง ในสังคมปัจจุบัน ทางพิจารณาของเขตของ “ความยากจน” ให้กับทางว่างดังกล่าวแล้ว ก็มิได้มีแต่ “คนจน” เท่านั้นที่ยากจน เพราะคนทุกภูมิภาคอยู่ในสภาพที่ยากจน ทั้งนี้ เพราะระบบปัจ-

จุบันทำให้ “ความรักในชีวิตถูกเก็บกด ความรักในทรัพย์สินถูกปลูกฝังอุ้มชูขึ้นมาทดแทน” เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงเสนอว่า เราจำเป็นจะต้องพัฒนาฟุ่มความรักในชีวิตมนุษย์ขึ้นมาด้วยการพัฒนา “ความเป็นบุปผาบุคคลรอบด้าน” (all-round individual) อันหมายถึงการประสานความสามารถทั้งทางกายและทางใจของคนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องสร้าง “personal man” หมายถึงมิติของชีวิตที่จะทำให้คนรู้สึกเหมือนกับว่า “เขากลูที่บ้าน” เพราะเขาสามารถที่จะทำอะไรได้ตามที่เขาต้องการ มีเจตนารวมมือไปกันได้กับความสามารถ ความเฉลี่ยวฉลาด และความสนใจของคน ทั้งนี้ย่อมหมายความว่า ปัจจุบันจะต้องมีพลังอำนาจและมีความสามารถที่จะจัดการกับพลังทางสังคม สามารถจัดความชัดแจ้งระหว่างความไฟฟันของบุคคลกับความต้องการของชุมชนส่วนรวมให้หมดไป

องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ประการหนึ่งของปัจจัยบุคคลในอุดมคติก็คือ ความเป็น active man ซึ่งหมายความถึงบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปด้วยเจตนารวมมือของคนเอง และกิจกรรมนั้นเกิดมาจากการความต้องการของเขารอย่างไรก็ตาม สำหรับปัญหาเรื่องความต้องการนั้น ในสภาพสังคมปัจจุบันนี้ เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนพอสมควร และจำเป็นดังที่ความเข้าใจในเบื้องแรกว่า เราต้องแยกแยะระหว่าง “ความต้องการอันแท้จริง” (genuine need) ซึ่งเมื่อตอบสนองแล้ว จะทำให้คนเรามีชีวิตชีวา มีความดีนั้นตัวกัน “ความต้องการปูรุงแต่ง” (Synthetic need) อันได้แก่ความต้องการที่ถูกสร้างขึ้นจากระบบทุนนิยมที่มีแต่จะทำให้คนเราอ่อน

และ passive เป็นหน่วยชีวิต และกักขังตัวเองอยู่แต่ในโลกของวัตถุ ทุกวันนี้ปัจเจกบุคคลถูกทำให้สับสน และไม่ทราบว่าจะไร้กันแน่คือความต้องการอันแท้จริงของตน โดยที่บางคนก็มุ่งแต่ทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการปรุงแต่งด้วยความหลงผิดว่าตนเป็นความต้องการอันแท้จริงของตน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การวิเคราะห์ปัญหาปัจเจกบุคคลของศรษศาสตร์การเมืองจะต้องเชื่อมโยงมาถึงระดับสังคมด้วย ดังนั้น การนิ่งหน้าไปสู่สภาพผืนของปัจเจกบุคคลในอุดมคติ ก็จำเป็นต้องมีการยกเลิกสภาพที่สังคมมานี้อำนวยความคุณให้อีกด้วย เช่นเดียวกัน การจัดสภาพสังคมใหม่นั้นมีหมายความรวมไปถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถาบันสังคมให้สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงนี้จะยังไม่นำสู่สังคมที่มีมนุษยนิยมอย่างแท้จริง หากมีการจำกัดการเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในระดับการเปลี่ยนพลังการผลิตและเทคโนโลยีเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงสำหรับอนาคตจะต้องรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาความสัมพันธ์ทางสังคม ปัญหาของประชาชนและลักษณะของบุคคลด้วย ดังที่โกล์มานน์ (L. Goldmann) นำเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องประกอบด้วย (1) การขัดชนชั้นทางสังคมและยกเลิกสภาพที่เอื้ออำนวยให้คนเราระเบียดเบี้ยนกันเอง (2) เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ด้านลบระหว่างคนต่อคนด้วยกัน เช่น ความป่าเถื่อนโหคร้าย ความอยุติธรรม (3) การขัดของค์การการผลิตให้มีเหตุมีผลอย่างแท้จริง (4) การทำให้บรรดาคุณค่าแบบมนุษยนิยมต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างจริงจังในสภาพความเป็นจริง

มิใช่อยู่แต่ในระดับอุดมการณ์เท่านั้น ในสังคมแห่งอนาคตนี้ “มนุษยนิยม” จะไม่เป็นเพียง “ค่านิยม” เท่านั้น แต่จะต้องเป็น “ความต้องการอันจำเป็น” และ “มนุษยนิยม” จะไม่แยกตัวอยู่แต่ในระดับจริยธรรม ศาสนาหรือปรัชญาเท่านั้น หากแต่จะต้องเป็นหลักการที่ปฏิบัติกันอยู่ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของสังคมอีกด้วย สังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วหรือที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเรียกว่าสังคมนั้นว่าอะไรก็ตาม หากสังคมนั้นมิได้มีคุณสมบัติดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สังคมนั้นก็มิใช่สังคมแบบที่เศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมนุษยนิยมให้การรับรอง

ความเชื่อมั่นในพลังของมนุษย์ : การปฏิบัติการและยุทธศาสตร์

การที่จะระบุว่าคนกลุ่มใดมีแนวคิด “มนุษย์” หรือไม่นั้น เครื่องแสดงอย่างหนึ่งที่จะนำมาระบบได้ คือ “ทัศนะที่เขามีต่อนุษย์” โดยทัศนะในด้านที่เกี่ยวกับความเชื่อมั่นในพลังมนุษย์ ดังเช่นที่รามก็จะได้ขึ้นประโภคของมาร์กซ์ นำมาอ้างอิงอยู่เสมอว่า “มนุษย์เราเป็นทางประวัติศาสตร์ของตนเองและก็เป็นผลผลิตวันด้วย” กำกับล้วนนี้ในส่วนแรก แสดงให้เห็นว่าเชื่อมั่นในพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ และในหลังก็แสดงให้เห็นกฎเกณฑ์ของความเป็นเดลีนแม้มาร์กซ์จะกล่าวประโภคนี้ เราก็ยังคงนึกถึงค่อไปอีกว่า “ทั้ง ๆ ที่คนเราเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ของตนเอง แต่เหตุใด คนเราจะจึงฝ่าແຕคิดกระทำร้ายกันว่า เราเป็นเพียง agent ตัวหนึ่ง ประวัติศาสตร์เท่านั้น” ปัจจุบันนี้ คนเรานามารถจะอะไรก็ได้ตามที่เขาต้องการ ก็ เพราะว่าเขาอนให้ต้องการแต่เฉพาะสิ่งที่เขาทำได้เท่านั้น

การที่เราจะทราบนักถึงความเชื่อมั่นในพลังของมนุษย์นั้น เราจะต้องก้าวข้ามปรัชญาแบบประจักษณินิยม (Empiricism) ที่มองมนุษย์และสภาวะปัจจุบันของมนุษย์แต่เฉพาะที่กำลังเป็นอยู่ (being) เท่านั้น แต่เราจะต้องก้าวไปให้บรรลุถึงสภาวะที่มนุษย์จะเปลี่ยนแปลงคลี่คลายไปให้ได้ (becoming) ความเชื่อในศักยภาพที่แฝงรั้นของมนุษย์นี้มีข้อยืนยันจากงานค้นคว้าด้านชีวภาพ ซึ่งพบว่าในด้านชีวภาพนั้น มนุษย์เป็นองค์รวมที่ยังเปิดอยู่ ความเป็นจริงของมนุษย์เป็นระบบเปิด ดังนั้น จึงไม่มีทฤษฎีหรือความเชื่อใด ๆ จะไปครอบหนทางการพัฒนาของมนุษย์ได้

แนวคิดประการหนึ่งของเศรษฐศาสตร์การเมืองที่แสดงถึงความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ก็คือ ความคิดเรื่อง “การตระหนักในพลังแห่งความเป็นมนุษย์ของตน” (Self-realization) ภาวะของการตระหนักถึงพลังดังกล่าว หมายถึงการที่มนุษย์ได้ตระหนักแจ้งแก่ใจถึงพลังของตนในฐานะ social energy และไม่แยกอำนาจทางสังคม (ซึ่งอยู่ในรูปของอำนาจทางการเมือง อำนาจทางเศรษฐกิจ) ว่าเป็นสิ่งที่แยกออกจากตัวเอง หรือกล่าวไว้ให้เข้าใจโดยง่ายก็คือการมีอำนาจประชาติปั่นทุก ๆ ด้าน อย่างแท้จริงนั่นเอง อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องตอกย้ำในที่นี้อีกรึว่านี่นั่นว่า “การตระหนักถึงพลังของมนุษย์นั้น” จะต้องแสดงออกในกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่การนั่งเงียบเฉยๆ เช่น จะต้องแสดงออกในรูปแบบการทำงานที่มนุษย์ได้ใช้พลังสร้างสรรค์ของตนอย่างเต็มที่ ได้ใช้เสรีภาพอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาทำงานหรือช่วงเวลาแห่งการพักผ่อนก็ตาม (ในขณะที่มนุษย์ปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นเวลาทำงานหรือเวลาพักผ่อน ต่างก็ใช้เวลาทำงานและเวลาพักผ่อนอย่างไร้ความคิดสร้างสรรค์และไร้เสรีภาพเหมือน ๆ กัน) การที่จะทำได้เช่นนั้น ก็ย่อมหมายความว่า กระบวนการตระหนักรถึงพลังของมนุษย์นั้นต้องอาศัยเงื่อนไขสังคมที่มีเสรีภาพอย่างเต็ม

ପ୍ରକାଶ

มาร์โ哥วิค นักเศรษฐศาสตร์การเมืองชาวยุโรปคลาสิวีช ได้ห้ามลักษณะนามีนัยนั่นว่า ศักยภาพของมนุษย์นั้นมีอยู่จริง เขากล่าวว่า ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของมนุษยชาติได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ทั้ง ๆ ที่มนุษย์มีจิตใจจำกัดต่าง ๆ มากน้อย แต่ในอีกด้านหนึ่ง ประวัติศาสตร์ก็เคยมีรูปแบบพฤติกรรมของคนที่มีพัฒนาการมากที่สุด รูปแบบของมนุษย์ที่บรรลุเข้าสู่ภาวะของการคระหนักดึงพลังของตนอย่างยอดเยี่ยมที่สุด หรือมีระดับนั้น สำหรับคนแต่ละคน อย่างน้อยก็มีช่วงขณะนึงของช่วงชีวิตของเขานี้ที่เคยมีอิสรภาพอย่างที่สุด (อาจจะเป็นได้ทั้งช่วงเวลาทำงาน หรือช่วงเวลาว่าง) มาร์โ哥วิคยกตัวอย่างบรรดาจินตนาการที่คงงามต่าง ๆ อันแสดงให้เห็นศักยภาพด้านความคิดความไฟแรง การเต้นระบầmไฟ้อน หรือการเล่นกีฬา อันเป็นการทำให้ร่างกายได้แสดงศักยภาพให้ดีที่สุด ชาร์ตองก์เชื่อมั่นว่า มนุษย์มีความสามารถและมีพลังที่จะทำการวิเคราะห์ตัวเองได้

ถึงแม่นาร์กซ์จะมีความเชื่อพื้นฐานว่า คนเราต้องเป็นศิลปินผู้สร้างผลผลิต เพราะสิ่งนี้เองทำให้คนเราแตกต่างจากสัตว์ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่เม้มีว่ามนุษย์สามารถที่จะค้นพบตัวเองว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ ความสัมพันธ์ทางสังคม ได้อย่างมีจิตสำนึกก็ตาม หากทว่า จากข้อค้นพบด่อไปอีกทั้งจากเศรษฐศาสตร์การเมืองของนาร์กซ์และจากจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ ช่วยให้เราได้รู้ว่า ในสังคมนี้มีแรงทางสังคมหลายต่อหลายแรงที่มีผลต่อจิตสำนึกและจิตใจสำคัญของคน ดังที่นาร์กซ์ใช้คำว่า สภาวะของความแเปลกแยกทำให้นุษย์ต้องตกไปเป็นเครื่องเล่นของพลังอำนาจต่าง ๆ ที่มนุษย์เองก็ไม่เข้าใจ นาร์กซ์จึงตั้งข้อสังเกตว่า “ยิ่งคนเรามีพลังควบคุมเครื่องจักร ได้มากเท่าไร เท่าใด เราเกี่ยงมีพลังน้อยลงในความเป็นมนุษย์ ภายใต้ระบบการผลิตที่เต็มไปด้วยความโลก ทำให้เมื่อเรา ying ประดิษฐ์สิ่งใหม่มีประโภชน์ใช้สอยได้มากขึ้นเท่าใด เราเกี่ยงมีคนที่มีประโภชน์น้อยลงเพียงนั้น” ด้วย

เหตุนี้เราจึงต้องหมั่นตั้งคำตามปอย ๆ กับสภาพสังคมปัจจุบันที่มีปรากฏการณ์ที่ขัดแย้งกัน เช่น ทั้ง ๆ ที่มนุษย์มีพลังสร้างสรรค์ความมั่งคั่งมหาศาล แต่เหตุใดจึงมีความยากจนกระชาบอยู่ทั่วไป เป็นต้น

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในพลังของมนุษย์ที่สำคัญประการหนึ่งคือ ความคิดเรื่องภาคปฏิบัติการที่มีเสรีภาพของมนุษย์ (praxis) ความหมายของคำว่า “praxis” ในทางเศรษฐศาสตร์ การเมืองนี้มีความหมายถึง practical activity ที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับ theory ตามแบบที่อริสโตเตลได้บอกรายไว้ แต่ praxis หมายถึงการปฏิบัติการที่ทำให้ความเป็นมนุษย์ดำรงอยู่ได้ การปฏิบัติการนี้เป็นทั้งสิ่งที่ถูกกำหนดมาให้ (given) และเป็นทั้งสิ่งที่คลี่คลายไป(becoming to be) ลักษณะพิเศษสุดของ praxis ที่สำคัญเป็นการปฏิบัติที่มีเสรีภาพ ซึ่งต้องได้ว่าเป็นสาระแก่นแทบทองมนุษย์ เมว่าในสภาพการณ์ที่เป็นจริง มนุษย์จะยังมิได้มีเสรีภาพเสมอไป หรือในทุกหนทุกแห่งก็ตาม praxis จะประกอบด้วยลักษณะ 2 ด้านของเสรีภาพเดียวกัน ในด้านหนึ่งจะเป็นการวางแผนอย่างอัดวิสัย และในอีกด้านหนึ่งจะเป็นการทำโครงการอย่างเป็นตัวเป็นตน (ภาวะสัย)

เพื่อแปรແຜการให้เป็นภาคปฏิบัติการ ภาคปฏิบัติการนี้จะต้องมีเป้าหมายที่จะอาชันและล่วงพื้นสภาพที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ในการนี้ ปัจเจกบุคคล ที่อยู่ในกระบวนการ praxis จะต้องมีความสามารถที่จะจินคนาการว่า อนาคตจะแตกต่างไปจากที่เป็นอยู่ได้อย่างไร (ซึ่งตรงกันข้ามกับความคิดที่ว่า “เราจะต้องตอบอยู่ในสภาพเช่นนี้จนวันตาย ไม่มีการจะเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น”) นั่นคือ จะต้องมองเห็นการคลี่คลายจาก “สิ่งที่เขาทำลังเป็นอยู่” ไปสู่ “สิ่งที่เขาควรจะเป็น” praxis จึงเป็นการประทับกันระหว่างโครงการที่มนุษย์กระทำกับสภาพความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์อ่อนโยนเป็นสภาพความเป็นจริงที่เปลี่ยนไปตามแผนการ

องค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของความเชื่อมั่นในพลังแห่งมนุษย์คือ ยูโทเปีย (Utopia) แต่ในที่นี้เราจำเป็นต้องให้บอกรายคำว่า “ยูโทเปีย” ให้เด่นชัดและแตกต่างจากที่เคยเข้าใจกัน ยูโทเปียไม่ใช่เรื่องที่เลือนลอยหรือเป็นเรื่องของอนาคต หากแต่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วในประสบการณ์ชีวิตที่เป็นจริงของเรา นี้ก็หมายความว่า เราจะไม่แยกปัจจุบันและอนาคตให้ขาดออกจากกัน เพราะบังเอิญก็คือส่วน

OXFORD UNIVERSITY PRESS

What reviewers have said about *Main Currents of Marxism*:

the most commanding, the most decisive, the most properly passionate and yet also... the most accessible account of Marxism that we now have. It is a work of surpassing lucidity and power, of the sharpest and most sensitive judgment, of a far finer quality than almost all of that with which it deals. It is, in short, a masterpiece.

Geoffrey Hawthorn,
Times Higher Education Supplement

Leszek Kolakowski's three volume history, *Main Currents of Marxism*, is remarkable for almost more reasons than one could list... one thing that cannot be over-emphasised is the sheer usefulness of the book... a distinctive and engrossing piece of work.

Alan Ryan,
Times Educational Supplement

undoubtedly the most complete and intellectually satisfying survey of Marx's and Marxist thought ever written.

Milorad Drachowitch, Listener

Leszek Kolakowski begins this third volume with an analysis of Stalinism and a discussion of the impact of Marxism on Soviet culture. He examines the contributions of Trotsky, Gramsci, Lukács, Marcuse, and others, and traces the developments in Marxism since the Second World War.

£1.95 net in UK. Also available in hardback.

ISBN 0 19 285109 8

KOLAKOWSKI

LESZEK KOLAKOWSKI

MAIN CURRENTS OF MARXISM

◆ Kolakowski's magisterial study must be acknowledged as opening a new era in Marxist criticism ◆

SIDNEY HOOK

Translated from the Polish by P.S. Falla

หนึ่งที่กำลังคิดถึงอย่างอนาคต นอกจากนั้น ยูโที-เปียโน่ในการนั่งรอดอย แต่ต้องมีนัยยะที่ส่อถึงความสนใจในวิธีการที่จะได้มันมา และจะต้องลงมือปฏิบัติด้วยเจตจำนงอันแน่วแน่

เออร์นส์ บล็อก (Ernst Block) เป็นนักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ทำการบุกเบิกคืนค่าวัฒนาศิริเรื่อง ยูโทีเปียโน่ในทศวรรษใหม่ที่แตกต่างจากความเข้าใจเดิม ดังกล่าวมาข้างต้น ยูโทีเปียโน่ของบล็อกถูกเรียกว่า เป็น ยูโทีเปียโน่จริง (concrete utopia) ซึ่งมิใช่เป็นความคิดความไฟฝันที่เลื่อนลอย บล็อกกล่าวถึงสิ่งที่ เรียกว่า “ความหวัง” (hope) ว่า ความหวังไม่ใช่เป็นเพียงแต่สิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการมั่นเท่านั้น เพราะความหวังสามารถจะเกิดมาจากการความเข้าใจได้ด้วย ที่บล็อกเรียกว่า “ความหวังเพื่อความเป็นจริง” (hope for reality) ความหวังชนิดนี้ เป็นการมั่นที่มีคุณภาพอย่างหนึ่งและยังจะเป็นได้ยิ่งไปกว่านั้น เพราะความหวังแบบนี้ฟังด้วยในความรู้ประเททหนึ่งซึ่งเป็นความรู้ประเททที่บอกให้เรารู้ว่า โลกเราจะสามารถคิดถึงอย่างไร

มนุษย์เราเป็นผู้ที่มีความคิดแบบยูโทีเปีย์ดำรงอยู่เสมอ เราเชื่อในโลกที่มีความหวังต่อมนุษย์และมีความคาดหวังต่ออนาคตที่ดีงาม ความหวังนี้ไม่เคยดับ滅ดไปเลย ถ้าสำรวจดูความไฟฝันของมนุษยชาติ ตั้งแต่เด็กน้อยบีบจุบัน เราจะพบว่ามนุษย์บุกทุกสมัย ทุกสถานที่ ต่างสนใจถึงชีวิตที่ดีกว่าบีบจุบัน อยู่เสมอ ไม่ว่าจะแสดงออกซึ่งความสนใจนี้อย่างไร ในรูปการคิดถึงอำนาจเหนือมนุษย์แบบเทพยดา ชูปี-เปอร์เคน หรือโลกแบบพระศรีอาริย์ก็ตาม ความไฟฝันของเด็ก ๆ ก็แสดงออกในรูปของนิทาน เช่น อาลาดินกับตะเกียงวิเศษ เป็นต้น แต่ในครั้งอดีตนั้น โดยส่วนใหญ่แล้ว ความไฟฝันถึงชีวิตที่ดีกว่านี้ มักจะทางออกส่วนตัวโดยไม่แตะต้องเปลี่ยนแปลงสังคมเลย นี้เป็นลักษณะที่แตกต่างไปจากเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งเป็นทฤษฎีความรู้ที่มุ่งหน้าสู่อนาคตอยู่เสมอ รวมทั้งให้ความสนใจในอีดีที่มีผล

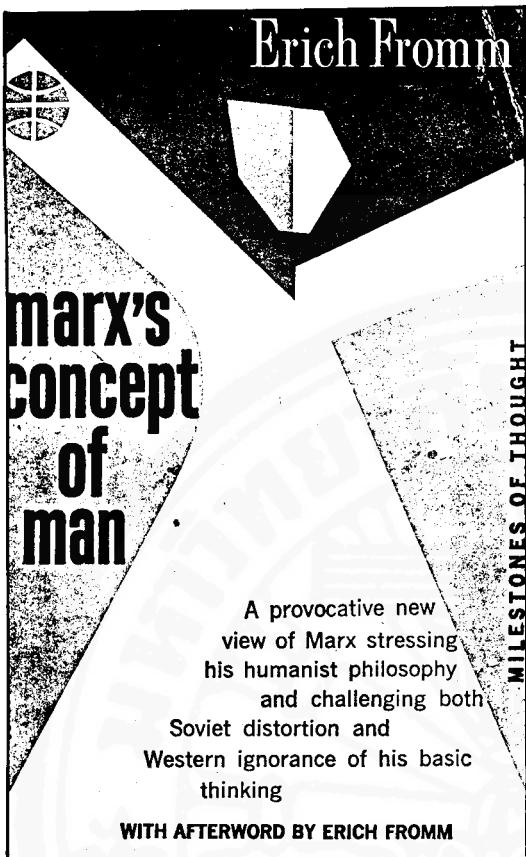
ต่อปัจจุบันและอนาคต แต่เศรษฐศาสตร์การเมือง แสวงหาทางออกโดยมีหลักการว่า ความสุขของคนคนหนึ่งต้องไม่ได้นำด้วยการสูญเสียหรือการทอดทิ้ง เพื่อมนุษย์คนอื่น ๆ

โดยสรุปแล้ว ความเชื่อในพลังของมนุษย์นั้น มีต้นกำเนิดมาจากหลักการเรื่องเหตุผลเชิงปฏิบัติของค้านท์ (Kant's practical reason) ที่กล่าวว่า การเกิดขึ้นของโลกซึ่ง “บีบจุบัน” นั้นยังแห่งเรื่องอยู่ แต่ทว่าโลกดังกล่าวจะกลายเป็นจริงไปไม่ได้เลย หากปราศจากการเริ่มของมนุษย์ นี้เป็นข้อเดือนใจนักเศรษฐศาสตร์การเมืองทั้งหลายว่า อย่างนั้น หนักกับกลไกทางประวัติศาสตร์ที่ไม่มีตัวตนมากจนเกินไปนัก เช่น กฎของประวัติศาสตร์ แต่ต้องผ่อนใจไปมองปัจจัยด้านอัตลิสัยของมนุษย์ด้วย

แนวคิดว่าด้วย “เสรีภาพ”

องค์ประกอบตัวต่อมาของแนวคิด “มนุษย์นิยม” ที่ขาดไปเสียไม่ได้เลย “ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์นิยมของสำนักใดก็ตาม ก็คือแนวคิดเรื่อง “เสรีภาพ” อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก “เสรีภาพ” ได้กล่าวมาเป็นคุณค่าสำคัญอย่างหนึ่งที่ไม่มีใครบังอาจจะปฏิเสธเสียได้ แต่ทว่า จากการยึดถือคุณค่าเสรีภาพเป็นสิรณะนี้เอง ยังคงมีความแตกต่างกันในขั้นการตีความและขั้นนำไปปฏิบัติ จนบางครั้งความแตกต่างได้กล่าวเป็นคุณลักษณะเรื่องกันไปเลยก็มี ดังนั้น ในที่นี้ จะขอทำการสำรวจสักเล็กน้อยว่า คำว่า “เสรีภาพ” เท่าที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ และเท่าที่ผ่านการตีความของคนกลุ่มต่าง ๆ นั้น มีลักษณะอย่างไรบ้าง

บล็อก ได้ชี้ให้เห็นว่า ก่อนหน้าที่ชั้นชั้นกระถุนพิจิตรได้รับชัยชนะในยูโรปนั้น พากษาเป็นหัวหอกสำคัญในการชูชังเสรีภาพส่วนบุคคล ความ

รักนາดูภูมิ และความเป็นสาгалของมนุษยชาติ แต่ บล็อกดังข้อสังเกตว่า “เสรีภาพของระบุนพี” นั้น จับหลักเน้นหนักที่ “ความเป็นระบุนพี” มากกว่า ที่ “ตัวเสรีภาพ” จริง ๆ ดังเช่นที่มาร์กซ์ยกตัวอย่าง ว่า “สิทธิแห่งมนุษยชน” นั้น ไม่เท่ากับ “สิทธิของ พลเมือง” ทั้งนี้ เพราะ “พลเมือง” เป็นเกณฑ์ที่ระบุนพีตั้งขึ้นมาเอง และมีความหมายดึงสิทธิของคนที่ เห็นแก่ตัวและแยกตัวเองออกจากคนอื่นและออก จากชุมชนโดยส่วนรวม (ดังที่ได้กล่าวมาแล้วใน เรื่องปัจเจกบุคคล) และดังที่เรวนักจะเคยได้ยินกันมา แล้วว่า มาร์กซ์ได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์ “เสรีภาพ ของระบุนพี” (ที่มีความเป็นระบุนพีมากกว่าจะมี เสรีภาพ) ว่า มันหมายถึงเฉพาะแต่เสรีภาพที่จะขาย แรงงานเท่านั้น ซึ่งมาร์กซ์ได้กล่าวต่อไปว่า เมื่อคนเรา เอาพลังความสามารถของเขาออกไปเรื่อย (เงื่อนไข สังคมทุนนิยม ได้บีบบังคับให้ผู้ใช้สมบัติต้องกระ ทำดังนั้น) เขาที่ได้ยกเลิก “ความเป็นมนุษย์” ไปเสีย แล้ว และเมื่อนั้น ปัญหาเรื่องเสรีภาพจะยังเหลือ ความหมายอะไรต่อเขาอีกเล่า

สำหรับความหมายของเสรีภาพตามที่ศึกษาของ เศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น สามารถสืบสานขึ้นไปถึง ยุคของค้านที่เหลียงเกล ทั้งค้านที่เหลียงเกลต่างมีทัศนะ ร่วมกันว่า ปัญหาเรื่องเสรีภาพและการสร้างสรรค์ เสรีภาพนั้น จะต้องเกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผล (Reason) คนเราจะมีเสรีภาพໄใดก็ต่อเมื่อเราสามารถตัด สินใจเกี่ยวกับโลกที่เขามีชีวิตอยู่ได้อย่าง “เสรี” อันหมายความว่า “อย่างมีเหตุผล” ส่วนความแตก ต่างระหว่างค้านที่เหลียงเกลอยู่ที่ว่า ค้านที่ได้แปร เปลี่ยนเรื่องสภาพความเป็นจริงนี้ให้ไปเป็นเรื่องของ มิติภายใน เสรีภาพของมิติภายใน (moral imperative) ในขณะที่เหลียงมองอุดมการดึงเงื่อนไขแห่งความ จำกัดเป็นภัยนอก (bounds of necessity)

ต่อทัศนะทั้งสองประการข้างต้นนี้ มาร์กซ์ได้ รับความคิดของเหลียงมาเป็นแนวทาง แต่ก็ได้ขยาย เพิ่มเติมต่อไป เพราะในขณะที่เหลียงเห็นว่า การสร้าง สรรค์เสรีภาพนั้น จะต้องทำให้การใช้เหตุผลเป็นเรื่อง จริงขึ้นมา (Realization of Reason) และ “เหตุผล” นั้นควรจะเป็นเรื่องของตัวบุคคลที่รู้จักคิดเรื่องเหตุผล เท่านั้น มาร์กซ์กลับเริ่มหันมาองเงื่อนไขทางภาวะ วิสัยที่เป็นจริงของสังคม และเห็นว่าการสร้างสรรค์ เสรีภาพนั้นจะต้องทำให้เงื่อนไขสังคมที่มีเสรีภาพ เป็นจริงเป็นจังขึ้นมากกว่า (Realization of social condition) รวมทั้งข้อเสนอที่จะทำให้ “เหตุผล” เป็นเรื่องจริงขึ้นมาด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ระดับตัวบุคคล เท่านั้น แต่จะต้องทำให้สัมพันธ์ในสังคมมีเหตุมีผล ขึ้นมาด้วย ทั้งนี้เพราะสังคมทุนนิยมที่เรากำลังอยู่ใน ปัจจุบันนี้เป็นสังคมที่ไร้เหตุผล ดังปรากฏการณ์ ที่พลังความสามารถในการผลิตมีมากนามาใน ศตวรรษ แต่การผลิตยากหิวโหยก็ยังดำรงอยู่เดิมคู่กัน ไป กล่าวโดยสรุป ความหมายของเสรีภาพตามทัศนะ ของมาร์กซ์ จึงเป็นความสัมพันธ์แบบวิภาควิธีที่ เกี่ยวเนื่องอยู่กับทั้งปัจจัยด้านภาวะวิสัย (เงื่อนไขทาง สังคม) และปัจจัยด้านอัตลักษณ์ (ตัวบุคคล)

นอกจากนี้ มองปold ชาร์ค ก็เป็นนักเศรษฐ-

ศาสตร์การเมืองอีกผู้หนึ่งที่มีความสนใจในปัญหาเรื่องเสรีภาพเป็นอย่างมาก แรกเริ่ม ชาร์ต ได้รับแนวคิดเรื่องเสรีภาพมาจากการเดส์การ์ดที่ศึกษาความว่า “เสรีภาพหมายถึงความรับผิดชอบทั้งหมด (total responsibility) ของปัจเจกบุคคลในการกระทำการ” ความเข้าใจนี้ส่อนัยยะว่า คนเรามีเสรีภาพอย่างเดียวที่จะเลือกเสมอไม่ว่าจะอยู่ใต้เงื่อนไขใดก็ตาม ธรรมชาติที่เขายังคงรับผิดชอบได้อย่างเดียวที่ในการเลือกอย่างมีเสรีนั้น อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงก็สอนให้ชาร์ดต้องปรับเปลี่ยนความเข้าใจของเขาว่า ในระหว่างสังคมโลกครั้งที่สอง ชาร์ดถูกกล่าวหาว่าเป็นรบในสังคมระหว่างฝรั่งเศสและเยอรมัน ช่วงเวลาหนึ่งที่เขาได้รับหนักกว่าความจริงแล้ว คนเรายอมถูกสภาพการณ์บีบบังคับให้ทำสิ่งที่ตรงกันข้ามกับเจตนาณของยุ่งเสีย เสรีภาพนั้นเป็นไปได้ภายในบริบททางสังคมหนึ่ง ๆ ที่ถูกมองว่า “ชาร์ดจึงได้ยกเลิกที่ศูนย์ต่อเสรีภาพแบบวีรบุรุษของปัจเจกชนแต่เดิมของเขารู้สึกอย่างเสรีนั้น แท้จริงแล้ว เราได้ซึมซับเรียนรู้ความสัมพันธ์ทางการผลิต อิทธิพลจากครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก อดีตที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ เข้าไปในตัวเรา แล้วจึงกลั่นกรองแสดงออกมาเป็นการกระทำปฏิกริยาตอบโต้ เราจึงไม่เคยเป็นเสรีอย่างแท้จริงจากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นนี้เลย

นาร์โววิค ได้ทบทวนความหมายของเสรีภาพที่เคยมีอยู่เดิม ๆ ว่า “เสรีภาพ” ไม่ใช่ทางเลือกจำนวนมาก ๆ ที่เรามี และเสรีภาพก็ไม่ใช่สิทธิที่จะ

ทำอะไรก็ได้ตามที่เราที่ไม่คุกคามผู้อื่นแบบที่เราเข้าใจกัน แต่เสรีภาพ หมายถึงความสามารถที่จะกำหนดตัวเอง (Self - determination) และสามารถควบคุมบรรดาพลังต่าง ๆ ทั้งพลังธรรมชาติและพลังประวัติศาสตร์ได้อย่างมีเหตุมีผล นี้ก็ต้องหมายความว่า จะต้องไม่มีการควบคุมบุญบาร์ทั้งจากสถาบันภายนอก (กลไกรัฐ กลไกเศรษฐกิจ) หรือจากกลไกภายในจิตใจต่าง ๆ เช่น ความกลัว ความละอาย ความรู้สึกผิด เป็นต้น เราจึงจะกล่าวว่าการกระทำของมนุษย์คนหนึ่งเป็นไปโดยเสรี ก็ต้องมีมนุษย์คนนั้นได้กำหนดการกระทำด้วยตัวเขาเอง (เช่น เขาจะทำมาหากินอะไร เขายังอยู่ที่ไหน เขายังใช้เวลาว่างอย่างไร เขายังเลือกอะไรเป็นหัวหน้าหรือตัวแทน) และการกระทำการของเขานั้นมีคุณปการต่อมนุษยชาติอย่างไรก็ตาม เมื่อเรากล่าวถึงปัญหาเสรีภาพในความหมายดังกล่าว เราจึงต้องไม่ลืมข้อเท็จจริงอีกด้านหนึ่งของเสรีภาพนิดนึง คือ “ความจำเป็น (necessity)” ทั้ง “เสรีภาพ” และ “ความจำเป็น” จะเป็นคู่แฝดที่เดินไปเคียงข้างกันอยู่เสมอ เนื่องจากด้านบวกของเสรีภาพก็คือความรู้ว่า ขอบเขตของความจำเป็นนั้นอยู่ที่ไหน และสามารถปักเขตพร้อมแนบของความจำเป็นได้ถูกต้อง ไม่มากเกินไปหรือไม่น้อยเกินไป

การบรรลุสิ่งเสรีภาพนั้นจะดำเนินไปโดยปราศจากความเชื่อมั่นในพลังของมนุษย์ ความเป็นไปได้ อันสร้างสรรค์ของมนุษย์ เสียงมิได้ เพราะเม้มิว่า ความเป็นจริงของมนุษย์จะเป็นไปดังที่รูสโซเชียลฟาร์มนาไว้ว่า “มนุษย์เราเกิดมาอย่างเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งกลับมีแต่โซ่ตรวน” แม้กระนั้น มนุษย์เราจึงสามารถที่จะเลือกเข้าร่วมเหตุการณ์ในโลกด้วย praxis คือการนำเอาอนาคตที่ยังมองไม่เห็นเข้ามาแทนที่เหตุการณ์ปัจจุบันที่กำลังเกิดขึ้น ฉะนั้น เมื่อเราคิดผันถึงสังคมที่จะมาในอนาคต เห็นสังคมนิยม สังคมชนเผ่า จึงมิใช่เป็นแต่สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเพียงแค่ในกรรมสิทธิ์ส่วนตัวมาเป็นของส่วนรวมที่ต้องน้ำ หากทว่า

สังคมในอนาคตนั้น จะต้องสามารถตอบคำ答าณเรื่อง “เสรีภาพ” ให้ได้ด้วย การยกเลิกกรรมสิทธิ์ส่วนตัว นั้นเป็นเพียงบันไดขั้นแรกเท่านั้น ส่วนบันไดขั้น ที่สองคือการบรรลุเป้าหมายของเสรีภาพที่แท้จริง

มาตรฐาน ได้เสนอว่า เมื่อแนวคิดมนุษยนิยมถือ เอกอัมมุนย์เป็นเป้าหมายศูนย์กลาง สังคมแบบมนุษย์- นิยมก็ต้องเป็นสังคมที่เอื้ออำนวยให้มนุษย์มีความ สุข ความสุขของมนุษย์นั้นจะเกิดขึ้นโดยปราศจาก เสรีภาพมิได้ มาตรฐาน ได้เคราะห์ปัญหาการสูญเสีย เสรีภาพของมนุษย์ว่ากิจกรรมใด กับสังคมแบบ ที่มีอารยธรรมอย่างที่เป็นอยู่ อารยธรรมแบบนี้ทำให้ แรงงานต้องกล่าวเป็นแรงงานที่เปล่าแยก(อันเป็น รูปแบบหนึ่งเท่านั้นของแรงงาน) วัฒนธรรมที่อนุ- ญาตให้มีแต่แรงงานที่เปล่าแยกทำให้งานกล่าวเป็น ภารกิจที่ไม่น่าพอใจ สังคมขาดการให้หลักประกัน ความมั่นใจแก่ปัจเจกบุคคล และทำให้ปัจเจกบุคคล สูญเสียเสรีภาพ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงสังคมในความ หมายที่แท้จริง จึงมิใช่เป็นเพียงแต่สังคมที่ระดับการ กินอุบัติขึ้นเท่านั้น แต่จะต้องเป็นสังคมที่มีเสรีภาพ อย่างแท้จริง ในสังคมที่มีเสรีภาพนั้น การงานจะ กล่าวเป็นการผลิตที่สร้างสรรค์ กิจกรรมที่สร้างสรรค์ นี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของปัจเจก- บุคคลอย่างแท้จริง ดังที่มา rkซึ่ได้กล่าวสรุปไว้ใน Capital ว่า เสรีภาพในความสัมพันธ์ทางสังคม 望อยู่บนพื้นฐานของมนุษย์ผู้เข้ามาร่วมทำกิจกรรม อย่างเป็นเสรี (freely associated man) ผู้ทำการ ผลิตที่รวมกลุ่มกันอย่างเสรี (freely associated producers) เสรีภาพอันแท้จริงดังกล่าวของปัจเจกบุคคล จะเป็นพื้นฐานของเสรีภาพอื่น ๆ ทั้งปวง

สังคมมนุษยนิยมในอนาคต

เราได้กล่าวถึงองค์ประกอบบางตัวที่เกี่ยวข้อง กับแนวคิดมนุษยนิยมมาแล้ว และเท่าที่กล่าวมาตั้ง แต่ด้าน อาจจะพอสรุปได้ว่า แนวคิดมนุษยนิยมเชิง เศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นมีความใส่ใจในปัญหาที่ เกี่ยวกับการสร้างสรรค์สังคมมนุษยนิยมที่เป็นเงื่อนไข ทั้งที่เอื้ออำนวยและทั้งที่หูล่อเลี้ยง “ความเป็นมนุษย์- นิยม” นั้นเอง

นอกเหนือไปจากความเชื่อในพลังสร้างสรรค์ และศักยภาพของมนุษย์ที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมจากที่ เป็นอยู่ไปสู่สังคมที่ดีกว่าในอนาคตแล้ว การที่จะ บรรลุเป้าหมายดังสังคมมนุษยนิยมในอนาคตนั้นยัง จำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนะและความเชื่อบางประการที่ เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์อีกด้วย ดังเช่นที่มา rkซึ ได้เคยต่อต้านหลัก “อรรถประโภชน์” ของเบนชัมที่ มีความเชื่อว่ามนุษย์เราสนใจที่จะแสวงหาแต่ผลประโยชน์ที่ให้ความพึงพอใจสูงสุดเท่านั้น มา rkซึได้ เปรียบเทียบให้เห็นว่า คนที่สนใจแต่ผลประโยชน์ ส่วนตัว (Self-interest) ก็คือคนที่เห็นแก่ตัว (egoistic) ซึ่งเป็นลักษณะของความเปล่าแยกในตน เอง (Self alienation) นอกจากนั้นมา rkซึยังชี้ให้เห็น จุดนักพร่องของหลักการของเบนชัมที่ว่าเราจำเป็น ต้องแยกแยะระหว่าง “สิ่งที่เป็นธรรมชาติทั่ว ๆ ไป” กับ “สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุค” สำหรับ ข้อเสนอเรื่องธรรมชาติของมนุษย์นั้น เบนชัมได้นำ เอาลักษณะที่เป็นของคนอังกฤษสมัยใหม่ในขณะนั้น (บุคคลนิยมอุดมสาครกรรม) มาเป็นต้นแบบ แล้ว ก็สรุปว่า “นั่นเป็นคุณสมบัติของมนุษย์ทุกคน”

สำหรับการตั้งคำถามทางปรัชญาเกี่ยวกับ ธรรมชาติของมนุษย์ จะต้องไม่หยุดอยู่เพียงแค่คำ ถามที่ว่า “ธรรมชาติของมนุษย์เป็นอะไร” เท่า นั้น แต่จะต้องถามต่อไปอีกว่า “จะทำอย่างไรให้ ธรรมชาติของมนุษย์ได้พัฒนาเป็นจริงเป็นจังด้วย การสร้างโลกที่มีความเป็นมนุษย์ให้มากกว่าที่เป็นอยู่

ในปัจจุบัน” เพราะภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของยุคสมัยนี้ ความสามารถที่สร้างสรรค์ของมนุษย์อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเปรียบเสมือนแสงสว่างอันเจิดจ้าของดวงอาทิตย์ ไม่สามารถจะเบ่งบานรักมีอิอกนาได้ เพราะถูกเมฆดำทะมึนไปปิดกันไว้

แมกซิมิเลียน รูเบล (Maximilien Rubel) วิเคราะห์ว่า เมฆร้ายที่บดบังศักยภาพของมนุษย์ อันได้แก่อำนาจที่เกิดขึ้นอยู่ในทุกวันนี้ มีที่สำคัญอยู่ 2 ด้าน คือ รัฐและเงิน รัฐได้ทำหน้าที่ควบคุมให้ทุก ๆ สถาบันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ศาสนสถาน วัฒนธรรม ครอบครัว ฯลฯ ช่วยรักษาสภาพอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเอาไว้ ส่วน “เงิน” นั้นก็ได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดด้วยนั่นเอง วิธีการใช้เงินของมนุษย์ปัจจุบันนั้นทำให้เงินสามารถที่จะเปลี่ยนทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่แรงงาน การคุ้มครองสิทธิ์ ความรักความผูกพัน ฯลฯ ให้สามารถถูกยกเว้นได้ เพื่อจะนำไปซื้อและขายกันได้ การผลิตสินค้าและเงินไม่เพียงแต่เป็นตัวให้กำเนิดระบบเศรษฐกิจในสังคมgrade ที่เท่านั้น หากแต่เงินได้กลายมาเป็น “จิตวิญญาณ” ของสังคมสมัยใหม่ ที่เกิดด้วยทั้งนี้จะเห็นได้จากการที่บรรดาคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมจะเลื่อนแท้กับการมีประโยชน์ กำไร เงิน ปริมาณ การเห็นทุกอย่างเป็นเครื่องมือ ฯลฯ บรรดาคุณค่าเหล่านี้ตัดผลึกกระหายอยู่ในทุกมิติของชีวิตสังคมและความคิดของผู้คน ตัวอย่างเช่นทัศนะที่เห็นทุกอย่างเป็นเครื่องมือ ทำให้วิทยาศาสตร์ไม่สอนให้เราตั้งคำถามว่า “สิ่งต่าง ๆ กืออะไร” หากแต่จะสอนให้ถ้าว่า “ทุกอย่างนั้นทำงานได้อย่างไร” เมื่อเงินกลายมาเป็นคุณค่าสูงสุดของสังคมแล้ว บรรดาคุณค่าอื่น ๆ เช่น ความดี ความงาม ความยุติธรรม ความสงบสุขสันติ ก็สิ้นสุดภาวะที่เป็นสากลสำหรับมนุษย์ทุกคน และถูกลดให้กลายเป็นเรื่องส่วนบุคคล(กล่าวคือ แล้วแต่ใจจะสนใจมากน้อยก็เป็นเรื่องความนิยมส่วนตัว) ยิ่งไปกว่านั้น คุณค่าบางอย่างยังถูกทำ

ให้บิดเบือนไป เช่น ความอดกลั้นที่เคยเป็นคุณค่าสำหรับการปลดปล่อย กลับถูกนำมาใช้ให้กลายเป็นเครื่องมือสำหรับการกดขี่ เป็นต้น

การค้นหาแนวทางที่จะไปสู่สังคมนุழຍนิยม ในอนาคตนั้น ได้มีความพยายามที่จะดำเนินมาตั้งแต่ครั้งอดีตแล้ว และยังคงมีความพยายามนั้นต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ในบางแห่งก็ได้มีการลงมือทดลองทำจริง ๆ เลย เช่น Saint-Simon Robert Owen สำหรับยุคก่อนหน้าที่มาร์กซ์จะเสนอหลักการสังคมนิยมที่เป็นวิทยาศาสตร์นั้น เป็นยุคที่แนวทางสังคมนิยมแบบนุழຍนิยมกำลังเพื่องฟูอยู่มาก ข้อเสนอที่เป็นที่นิยมในขณะนั้นก็คือ จะต้องจัดตั้งคณะกรรมการเมือง (อันได้แก่ ลั๊ดบัช ระเบียบวินัย การควบคุม การอ่อนน้อมเชื่อฟัง) ออกไป และนำเอกสารจัดระบบแบบอุตสาหกรรม (อันได้แก่ การจัดการ การบริหาร การจัดองค์กร) มาแทนที่ เพื่อสร้างความมั่งคั่งและหลักประกันให้แก่ปัจจุบุคคล กล่าวคือ จะต้องทำการปฏิรูปสังคมให้เป็นไปตามหลักการของเหตุผลและวิทยาศาสตร์ รูเบล มีความเห็นว่าความเป็นมนุษย์นิยมของสังคมนิยมเหล่านี้เพียงแต่อยู่ในระดับความตั้งใจและเป้าหมายเท่านั้น แต่หนทางอันนำไปสู่นั้น ไม่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายแต่อย่างใด

นอกเหนือจากแนวทางที่กล่าวมานี้ ก็ยังมีผู้เสนอการสร้างเงื่อนไขสังคมแบบใหม่โดยนำอาบทุกภัย ของเฟอร์ดินาน ทอนนีส (Ferdinand Tönnies) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ที่ทำการแบ่งสังคมออก

เป็น 2 ชนิด คือ สังคมเมืองและสังคมชนบท¹⁰
มา ยุ Jin ภารกุล เสนอว่า จากพื้นฐานแนวคิดเรื่อง
สังคมชนบท เราจะสามารถนำมาร่างธิรธรรมใหม่
ที่มีความก้าวหน้าได้ ธิรธรรมนี้จะประสานอุดมถูก
ความรู้ที่เรามีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งด้านวิทยาศาสตร์
ด้านการเมือง ด้านประชาธิปไตย ผนวกเข้ากับประ¹¹
เพณิชของการผลิตวัตถุและจิตใจที่มีอยู่แต่เดิม
กล่าวคือเอาเงินที่ดีงามและเป็นประโยชน์ของทั้ง
สังคมเมืองและสังคมชนบทมาเป็นตัวสร้างสรรค์จริย-
ธรรมและสังคมแบบใหม่

มาร์โควิค เสนอว่า รูปแบบการจัดการแบบระบบ
“การจัดการด้วยตนเอง” (Self-management)
ในทุกระดับของชีวิตทางสังคมจะช่วยกระตุ้นความ
คิดสร้างสรรค์อย่างเสรีของปัจเจกบุคคล ไม่ว่า
จะในมิติเศรษฐกิจหรือมิติการเมือง เพื่อหลีกไปให้
พ้นจากรูปแบบการจัดการปัจจุบันที่มีเพียงคนกลุ่ม
น้อยเพียงกลุ่มนี้เดียวเท่านั้นที่ทำการควบคุมคนส่วน
ใหญ่ การควบคุมนั้นยังด้วยกันเองราวกับเป็นวัตถุ

ชั้นหนึ่งนั้น เป็นรากเหง้าของสังคมมนุษย์ที่มีมาตั้ง
เดตครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนการยกเลิกนั้นจะต้อง^๑
ทำอย่างมีขั้นตอน ด้วยการนำกระบวนการจัดการ
ด้วยตนเองเข้ามาแทนที่ระบบเก่าทั้งในระดับรัฐและ
ระดับโรงงาน รูปแบบการจัดการด้วยตนเองนี้เป็นรูป^๒
แบบที่ประชาชนจะตัดสินใจด้วยตนเอง อันเป็นรูป^๓
แบบที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในความหมายที่
แท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การพึงคนเองของประชาชนทั้ง
ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม

มาตรฐานของการวิจารณ์สภาพในปัจจุบันว่า สังคมทุกสังคมที่มีนุյย์เรานี้อยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะมีระบบเศรษฐกิจและลักษณะการเมืองแตกต่างกันอย่างใดก็ตาม ก็ล้วนแล้วแต่ห่างไกลจากอุดมคติและมีลักษณะที่ให้มีอ่อนกันทั้งด้าน กล่าวคือ เน้นการควบอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เน้นลักษณะ bureaucrat เน้นความสำคัญของการใช้เหตุผลทางเศรษฐกิจเหนือกว่าเหตุผลอื่น ๆ ปลูกเร้าให้ผู้คนติดอยู่กับชีวิตการทำงานจนลืมการพักผ่อนและความรื่นรมย์ เรื่องการผลิตและคลังไคลล์การบริโภค เป็นต้น และเขาได้นำเสนอ宦ทางการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมใหม่ด้วยการเปลี่ยนหลักคิดและปรัชญาแบบเดิม การเปลี่ยนแปลงสังคมจะต้องไม่ถูงไปสู่แนวทางเชิงปริมาณ แต่จะต้องเน้นหนักให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง เชิงคุณภาพ ต้องทำลายโครงสร้างที่เป็นจริงของสังคมเดิม เพื่อที่ว่าคนเราจะได้พัฒนาความต้องการของตัวเองอย่างมีอิสระ ต้องพัฒนาเทคโนโลยีเบนใหม่ที่ไม่ได้ทำลายล้างความเป็นมนุษย์แบบเดิมโนโลยีเดิม ต้องสร้างเอกสาระหว่างศิลปะและวิทยาศาสตร์รวมทั้งต้องปลดปล่อยวิทยาศาสตร์ให้หันมารับใช้การปลดปล่อยมนุษยชาติ ในกรณีเราต้องยกเลิกความเชื่อถือแบบเดิม ที่เราเคยมีอยู่ แม้แต่แนวความคิดเรื่องการพัฒนาที่ฟื้องฟูมาใน 2-3 ทศวรรษนี้ ซึ่งมิได้เป็นแนวทางนำไปสู่สังคมมนุษยนิยมในอนาคต แต่กลับดูเหมือนว่า ความล้มเหลวของสังคมมนุษยนิยมนั้นก็คงมาจากการพัฒนาที่มากเกิน

10 thonniesprachenakademie-sangkumth 2 แบบอาไว
ว่า สังคมชนบท (Gemeinschaft) เป็นสังคมที่มีความประسان
กลมกลืนกันตามธรรมชาติ (natural harmony) ผู้คนผูกพันกัน
ด้วยสายสัมพันธ์ตามประเพณี มิตรภาพ และการยอมรับคำสั่ง
สอนทางศาสนา ล้วน伊始แล้ว มีรูปแบบการผลิตทางเกษตร
และผลิตเพื่อการใช้สอย ความสัมพันธ์ในสังคมเป็นไปตาม
สถานที่แน่นอนของบุคคล ในสังคมแบบนี้ผู้คนมีความ
สมัครสมานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้ง ๆ ที่มีปัจจัยต่าง ๆ
ที่ทำให้คนแยกออกจากกัน ทุกคนต่างทำภารกิจการโดยคิดถึงผู้
อื่นตลอดเวลา ตัวอย่างสังคมแบบนี้ก็ได้แก่ ในชนบทที่ความ
เจริญยังข้าไปไม่ถึง สำหรับสังคมเมือง (Gesellschaft) นั้น
ก็มีลักษณะที่แตกต่างตรงกันข้าม สังคมเมืองจึงอิสสังคมแบบ
การค้าของชนชั้นกระดูกพืช ซึ่งความสัมพันธ์แบบเงินตราได้
เข้ามายแทรกที่สายสัมพันธ์แบบเดิม ๆ ทั้งหมด ผู้คนมีความ
สัมพันธ์หรือร่วมกันกู่กัน เพราะสัญญาหรือการค้าขายแลก
เปลี่ยน ในสังคมเมืองนี้ ผู้คนจะแยกออกจากกันทั้ง ๆ ที่มี
ปัจจัยเชื้ออางวายต่อการติดต่อรวมกัน (เช่น ระบบการ
สื่อสารล้มเหลว)

ไป” เสียยิ่งกว่า “ความล้าหลังของการพัฒนา” เสียอีก ทั้งนี้ เนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าในขณะที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง ความก้าวหน้าทางการเมืองในการควบคุมประชาชน ก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว มันจึงเป็นความก้าวหน้าในอันที่จะขัดทางเลือกอันอื่น ๆ และยิ่งปิดกั้นช่องทางไปสู่เสรีภาพให้บีบเบ็งลง

ในสังคมนุழனิยมในอุดมคตินี้ ชีวิตของมนุษย์ต้องมีหลักประกันเรื่องเสรีภาพอันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของ “ความเป็นมนุษย์” และมีมนุษย์แต่ละคนสามารถแสวงหาความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ให้กับตนเอง (Self-fulfillment) นี้จึงจะเป็นเงื่อนไขสำหรับความรักในเพื่อนมนุษย์คนอื่น ชุมชนที่มนุษย์เข้ามาอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ต่อกันจะต้องไปไกกล่าวการที่ทุกคนหมกมุ่นอยู่แต่เรื่องราวของตัวเอง (ไม่ว่าจะเป็นการกินอยู่หลับนอน) และไปให้พื้นจากสภาพที่มีการใช้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองเป็นหลัง ให้เลือกหยิบขึ้นไปให้สูงส่ง คนเราต้องเดิกปฎิบัติต่อกันร่วงกันเป็นสิ่งของซึ้งหนึ่ง นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคนก็ต้องถูกยกเลิกจากการถูกกำหนดด้วยกฎเกณฑ์แห่งสิ่งของ¹¹ มนุษย์ในสังคมนุழனิยมอุดมคติจะต้องสร้างโดยที่คนเป็นบริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการร่วมมือกันระหว่างมนุษย์ (cooperative creativity) นี้อาจทำให้มนุษย์แต่ละคนสามารถมองเห็นความเป็นสามาก (universality) ของมนุษยชาติ และมีสภาวะเป็น Social being ที่แตกต่างไปจากสัตว์โลกชนิดอื่น

และกำลังไปประโภคสุดท้ายของนักมนุษย์-นิยมเชิงศรษฐศาสตร์การเมืองก็คือ “อนาคตของมนุษยชาติอยู่ในกำมือของพวกเราทุกคน” ★

บรรณานุกรม

- 1) Donoso, A., ‘The notion of freedom in Sartre, Kolakowski, Markovic’ and Kosik,’ *Philosophy Today*, vol 23 No 2 (Summer 1979), pp.113-127.
- 2) Fromm, E., (ed.) *Socialist Humanism*, Anchor Books, New York, 1966.
- 3) Fromm, E., *Marx’s Concept of Man*, Frederick Ungar Publishing, New York, 1973.
- 4) Goldmann, L, *Marxisme et Sciences Humaines*, Gallimard, Paris, 1970.
- 5) Hudson, Wayne., *The Marxist Philosophy of Ernst Bloch*, The Macmillan Press, London, 1982.
- 6) Kolakowski, L., *Main Currents of Marxism* (vol III), Oxford University Press, 1978.
- 7) Smith, S.B., *Reading Althusser : An Essay on structural Marxism*, Cornell University. Press, 1984.
- 8) Walton, P. and Gamble, A., *From Alienation to Surplus value*, Sheed and Ward Ltd., London, 1972.

¹¹ ลักษณะความสัมพันธ์แบบนี้ เรียกว่า “Fetichism” อันหมายถึงระบบการผลิตที่ทำให้ความสัมพันธ์เชิงคุณค่า (เช่น ความดี ความงาม) ปรากฏตัวในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนสินค้าแทนที่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตด้วยกัน ตัวอย่าง프로그램ก็ เช่น สิ่งของซึ้งหนึ่งที่จะมีคุณค่าที่ได้ก็เพียง เพราะว่ามันมีราคาสูง หรือควรจะมีโอกาสเป็นคนดีได้มากกว่าคนจน (ในสายตาของสังคมที่ fetichism) เป็นต้น